

Voorstel van Wet strekking tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering, inclusief Memorie van Toelichting

Herziene versie

Jacques Claessen

John Blad

Gert Jan Slump

Anneke van Hoek

Annemieke Wolhuis

Theo de Roos

**Voorstel van Wet
streckende tot de invoering van
herstelrechtvoorzieningen
in het Wetboek van Strafvordering,
inclusief Memorie van Toelichting**

Herziene versie

Jacques Claessen
John Blad
Gert Jan Slump
Anneke van Hoek
Annemieke Wolthuis
Theo de Roos

Voorstel van Wet
streckende tot de invoering van
herstelrechtvoorzieningen
in het Wetboek van Strafvordering,
inclusief Memorie van Toelichting

Eindversie d.d. 1 juni 2018

Aangeboden aan de Minister voor Rechtsbescherming drs. S. Dekker

Aangeboden aan de Vaste Kamercommissie voor
Justitie & Veiligheid van de Tweede Kamer

Opgesteld door de initiatiefgroep bestaande uit:

mr. dr. Jacques Claessen, mr. dr. John Blad,
drs. Gert Jan Slump, drs. Anneke van Hoek,
mr. dr. Annemieke Wolthuis en em. prof. mr. Theo de Roos

In samenwerking met de denktank

‘De implementatie van regels van herstelprocesrecht
in het (nieuwe) Wetboek van Strafvordering’

Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering, inclusief Memorie van Toelichting

Jacques Claessen, John Blad, Gert Jan Slump, Anneke van Hoek, Annemieke Wolthuis en Theo de Roos

ISBN: 9789462404618

e-book: 9789462404649

Uitgegeven door:

Wolf Legal Publishers

Postbus 313

5060 AH Oisterwijk

E-Mail: info@wolfpublishers.nl

www.wolfpublishers.com

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de door de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De bij toepassing van artikel 16B en 17 Auteurswet 1912 wettelijk verschuldigde vergoedingen wegens fotokopiëren, dienen te worden voldaan aan de Stichting Reprorecht. Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken op grond van artikel 16 Auteurswet 1912 dient men zich tevoren tot de uitgever te wenden. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

© de auteurs/WLP 2018

Inhoudsopgave

Ten geleide	7
Voorstel van Wet	II
Memorie van Toelichting	
Algemeen	23
Artikelsgewijs	39
Aangehaalde en geraadpleegde literatuur	69
De leden van de initiatiefgroep	73

Ten geleide

In deze publicatie treft u de herziene versie aan van de proeve van wetgeving die op 21 februari 2017 is aangeboden aan de Vaste Kamercommissie voor Veiligheid en Justitie van de Tweede Kamer en die vervolgens op 8 juni 2017 met de nieuwe commissie voor Justitie en Veiligheid is besproken. Evenals de eerste versie is de voorliggende herziene versie opgesteld op initiatief van en door burgers. Het is een voorstel van wet, inclusief Memorie van Toelichting, waartoe wij het initiatief hebben genomen in het kader van de aanstaande invoering van een nieuw Wetboek van Strafvordering. Evenals de voorgaande versie is de herziene versie geschreven door een initiatiefgroep (Universiteit Maastricht en Restorative Justice Nederland) in samenwerking met een denktank bestaande uit strafrecht- en herstelrechtprofessionals.

Na het verschijnen van de eerste versie van het voorstel van wet vond de initiatiefgroep het raadzaam om de proeve van wetgeving door middel van lezingen en publicaties onder de aandacht te brengen van de rechtswetenschap en -praktijk en om tegelijkertijd aan de hand van zogeheten *reality check* bijeenkomsten te onderzoeken in hoeverre het voorstel van wet aansluiting vond bij de bestaande en de zich steeds verder ontwikkelende herstelrechtvoorzieningen in en rond het Nederlandse straf(proces)recht. De initiatiefgroep heeft afgelopen jaar *reality check* bijeenkomsten gehouden met: mediators en andere herstelrechtaanbieders, de politie, het openbaar ministerie, de zittende magistratuur, het gevangeniswezen, de reclassering, slachtofferhulp, de raad voor de kindbescherming en de (rechts)wetenschap. Mede op basis van de opbrengsten en uitkomsten van deze *reality check* bijeenkomsten heeft de initiatiefgroep het voorstel van wet herschreven. De conceptversie van de herziene proeve van wetgeving is op 29 maart 2018 gepresenteerd tijdens een denktankbijeenkomst in Den Bosch, waarna deze versie op basis van de input is gefinaliseerd tot het voorliggende herziene voorstel van wet. Het doel van de initiatiefgroep om rechtstheorie en -praktijk met elkaar te verbinden en elkaar te doen versterken is in onze visie bereikt.

Expliciete regels zijn in de door ons voorgestane ontwikkeling naar een meer op herstelrecht georiënteerd straf(proces)recht onmisbaar. Zonder expliciete regels van herstelprocesrecht in het Wetboek van Strafvordering is de kans immers groot dat er in de praktijk aanzienlijke verschillen zullen blijven bestaan tussen arrondissementen. Dat betekent dat er de ene keer of op de ene plek wel een doortastende conflictpartij, raadsman, politieagent, officier van justitie of rechter is die doorverwijst naar een herstelrechtvoorziening (bemiddeling, mediation of een herstelconferentie) en de andere keer of op een andere plek niet. Niets in het huidige straf(proces)recht stond of staat overigens aan de ontwikkeling van een herstelgerichte oriëntatie in de weg. Die ontwikkeling is ook volop gaande – ook na de aanbieding van de eerste versie van onze proeve van wetgeving. Het was met name Europese regelgeving die Nederland sinds 2001 wakker schudde om meer te doen met herstelrechtvoorzieningen in en rond het Nederlandse straf-(proces)recht.¹ Tien jaar later leidde dit tot de invoering van artikel 51h Sv, dat in 2017 nog lichtelijk is gewijzigd c.q. uitgebreid. De experimenten met mediation in strafzaken kwamen na invoering van artikel 51h Sv op gang, hoewel ook al voor die tijd volop in pilots en praktijken ervaring is opgedaan met de toepassing van herstelrechtvoorzieningen. Zo vinden sinds 2007 in Nederland voorafgaand aan, parallel aan en na afloop van het strafproces bemiddelingen c.q. slachtoffer-dadergesprekken plaats.

Het mag duidelijk zijn dat mediation in strafzaken een specifieke en publieke context (met als onderdeel dwang en drang) kent. Om die reden worden kwaliteitseisen gesteld aan deze vorm van herstelrecht en aan de mediator; hetzelfde geldt voor de herstelconferentie. Mediation in strafzaken past goed binnen het streven om herstelgericht werken meer te verankeren in de samenleving en om burgers daarin meer verantwoordelijkheden te geven. Kwaliteitseisen stellen aan het mediationproces en de mediator is daar een essentieel onderdeel van. Kwaliteitseisen stellen aan strafrechtsprofessionals en verwijzers om de meerwaarde en kansen van mediation in strafzaken te (h)erkennen en die adequate informatie daarover aan direct betrokkenen verstrekken, evenzeer.

1 Het Kaderbesluit van de Raad van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure (2001/220/JBZ) en de Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ (2012/29/EU).

Enkel een solide wettelijke verankering, zij het met mate en in de juiste proportie, kan er naar onze mening toe leiden dat een uniforme pluriforme landelijke herstelgerichte praktijk in en rond het straf(proces)recht zal ontstaan – van Amsterdam tot Maastricht en van Middelburg tot Groningen. *Law in the books* is natuurlijk nog geen *law in action*. Wij denken evenwel dat *law in action* in deze de steun nodig heeft van *law in the books*.

Zoals gezegd is de initiatiefgroep mede aan de hand van de input van *reality check* bijeenkomsten en een denktankbijeenkomst aan de slag gegaan met het concipiëren van deze herziene versie van het voorstel van wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het (nieuwe) Wetboek van Strafvordering. Deze herziene proeve van wetgeving, een initiatief van en door burgers die gebruik maken van hun democratische rechten ten behoeve van het algemeen belang, is in juni 2018 aangeboden aan Minister voor Rechtsbescherming drs. S. Dekker en aan de leden van de Vaste Kamercommissie voor Justitie en Veiligheid van de Tweede Kamer. Met dit voorstel van wet kan het formele wetgevingsproces wat ons betreft echt van start. Dat wetgevingsproces zullen wij nauwgezet volgen. De mogelijkheid om zaken in het strafrecht op een meer herstelgerichte wijze af te doen is immers geen luxe, maar noodzaak.

Maastricht/Amsterdam, juni 2018

Jacques Claessen

John Blad

Gert Jan Slump

Anneke van Hoek

Annemieke Wolthuis

Theo de Roos

Voorstel van Wet

A. **Wetboek van Strafvordering**

A.1. In het **Eerste Boek** inzake algemene bepalingen wordt na Titel III.A de volgende titel ingevoerd:

Titel III.B Herstelrechtvoorzieningen

Eerste afdeling Instructienorm voor de politie (informatieplicht)

Artikel I

De politie wijst het slachtoffer en de verdachte in een zo vroeg mogelijk stadium op het bestaan van herstelrechtvoorzieningen, waartoe in ieder geval behoren bemiddeling, mediation en de herstelconferentie. Zij verstrekt aan het slachtoffer en de verdachte informatie over deze herstelrechtvoorzieningen.

Tweede afdeling Mediation in de fase voor toezending van het straf-dossier door de politie aan het openbaar ministerie

Artikel II

1. Het slachtoffer dat aangifte doet en de verdachte tegen wie aangifte is gedaan, hebben het recht te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is. De politie wijst het slachtoffer en de verdachte op genoemd recht. Zij verstrekt aan het slachtoffer en de verdachte informatie over het mediation-proces.
2. Een verzoek van het slachtoffer of de verdachte om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is of een gezamenlijk verzoek daartoe, kan uitsluitend worden afgewezen op basis van zwaarwegende gronden. De afwijzing moet

worden gemotiveerd en schriftelijk aan het slachtoffer en de verdachte medegedeeld.

3. Tijdens de fase voor toezending van het strafdossier aan het openbaar ministerie beslist de hulpofficier van justitie op het verzoek. Bij toewijzing van het verzoek verwijst hij de zaak naar het mediationbureau.
4. Indien een verzoek om de mogelijkheid tot mediation te onderzoeken wordt toegewezen, zijn de Artikelen V en VI van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat het in deze fase de hulpofficier van justitie is die het afloopbericht ontvangt en die bij zijn beslissing tot het al dan niet toezenden van het strafdossier aan het openbaar ministerie, rekening houdt met een geslaagde mediation.

Derde afdeling Mediation in strafzaken in de fase na toezending van het strafdossier door de politie aan het openbaar ministerie: het voorbereidend onderzoek en het onderzoek ter terechtzitting

Artikel III Instructienorm voor de rechterlijke macht (onderzoeksplicht)

Het openbaar ministerie of de rechter onderzoekt ambtshalve of mediation mogelijk is. Zij kunnen het slachtoffer en de verdachte te allen tijde in overweging geven een beroep te doen op hun recht ingevolge Artikel IV om te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation in de strafzaak mogelijk is.

Artikel IV Het recht te doen onderzoeken of mediation mogelijk is

1. Zowel het slachtoffer als de verdachte heeft het recht te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is.
2. Een verzoek van het slachtoffer of de verdachte om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is of een gezamenlijk verzoek daartoe, kan uitsluitend worden afgewezen op basis van zwaarwegende gronden. De afwijzing moet worden gemotiveerd en schriftelijk aan het slachtoffer en de verdachte medegedeeld.
3. Tijdens het voorbereidend onderzoek beslist het openbaar ministerie op het verzoek en tijdens het onderzoek ter terechtzitting beslist de rechter op het

verzoek. Bij toewijzing van het verzoek wordt de zaak verwezen naar het mediationbureau.

Artikel V **Het mediationproces**

1. Indien een verzoek om de mogelijkheid tot mediation te onderzoeken wordt toegewezen, worden de relevante processtukken, waartoe in ieder geval de aangifte en de verklaring van de verdachte behoren, en de persoonsgegevens van het slachtoffer en die van de verdachte ter inzage gegeven aan het mediationbureau, dat onderzoekt of mediation mogelijk is.
2. Alle ontvangen gegevens worden door het mediationbureau vertrouwelijk behandeld. Persoonsgegevens van het slachtoffer en de verdachte worden niet aan de verdachte respectievelijk het slachtoffer bekend gemaakt, tenzij de verdachte en het slachtoffer daarvoor toestemming geven.
3. De verdachte die of het slachtoffer dat via het mediationbureau wordt benaderd met een verzoek tot deelname aan mediation, krijgt van het mediationbureau volledige en objectieve informatie over het mediationproces alsook over de mogelijke gevolgen van deelname hieraan.
4. Blijkt een mediation tussen het slachtoffer en de verdachte mogelijk, dan streeft de door het mediationbureau voor de zaak aangestelde mediator ernaar de mediation binnen zes weken af te ronden.
5. Het slachtoffer en de verdachte hebben te allen tijde het recht om hun instemming met deelname aan de mediation in te trekken. Zodra het slachtoffer of de verdachte zijn instemming intrekt, wordt de mediation beëindigd.
6. De communicatie tijdens de mediation is vertrouwelijk. Het slachtoffer en de verdachte verplichten zich tot geheimhouding, hetgeen onverlet laat dat zij in overleg kunnen bepalen dat bepaalde informatie naar buiten mag worden gebracht.
7. De mediator is verplicht tot geheimhouding. Hij kan zich op basis van artikel 218 van het Wetboek van Strafvordering verschonen van het geven van een getuigenis of van het beantwoorden van bepaalde vragen, doch alleen omtrent hetgeen waarvan de wetenschap aan hem als zodanig is toevertrouwd.
8. Het slachtoffer en de verdachte hebben het recht om zich tijdens de mediation te laten bijstaan door een of meer ondersteunende personen. In geval van een kennelijk bijzonder kwetsbaar slachtoffer of een kennelijk bijzonder kwetsbare verdachte onderzoekt de mediator ambtshalve of deelname van

een of meer ondersteunende personen geboden is. Deze personen worden door de mediator uitgenodigd aan de mediation deel te nemen en zijn verplicht tot geheimhouding.

9. Het slachtoffer en de verdachte hebben het recht op bijstand door een raadsman. De raadsman die aan de mediation deelneemt, is verplicht tot geheimhouding.
10. Indien het slachtoffer of de verdachte de Nederlandse taal niet of niet voldoende beheerst, heeft hij recht op bijstand door een tolk. De tolk die aan de mediation deelneemt, is verplicht tot geheimhouding.

Artikel VI Het mediationresultaat

1. De mediator stuurt, zodra dat mogelijk is, via het mediationbureau een afloopbericht naar het openbaar ministerie dan wel de rechter. Het afloopbericht vermeldt het mediationresultaat dan wel dat een mediation niet mogelijk is gebleken. Indien de mediation tussen het slachtoffer en de verdachte tot een overeenkomst heeft geleid, wordt deze op schrift gesteld en bij het bericht gevoegd.
2. Indien de mediation niet is geslaagd, levert dit geen rechtsgrond op om in de strafprocedure een zwaardere afdoeningsvorm te kiezen of een hogere straf te eisen of op te leggen.
3. Indien de mediation is geslaagd, houdt de officier van justitie dan wel de rechter, wanneer hij een sanctie oplegt, daarmee rekening. De officier van justitie dan wel de rechter hoort het slachtoffer en de verdachte, bij voorkeur samen, alvorens een sanctie op te leggen, waarbij hij uitlegt hoe hij rekening houdt met de geslaagde mediation.
4. Indien het openbaar ministerie naar aanleiding van een geslaagde mediation besluit om niet dan wel niet verder te vervolgen, seponeert het de zaak onvoorwaardelijk, indien het slachtoffer en de verdachte afspraken hebben neergelegd in een overeenkomst en deze afspraken reeds zijn nagekomen. Indien de gemaakte afspraken nog deels of geheel moeten worden nagekomen, seponeert het openbaar ministerie de zaak onder de bijzondere voorwaarde dat de afspraken uit de overeenkomst worden nageleefd.
5. De rechter kan in het geval van een geslaagde mediation ambtshalve, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van het slachtoffer dan wel de verdachte, verklaren dat de zaak is geëindigd. Indien het slachtoffer en de ver-

dachte afspraken hebben neergelegd in een overeenkomst en deze afspraken nog moeten worden nagekomen, kan de zaak uitsluitend geëindigd worden verklaard onder de bijzondere voorwaarde dat de afspraken uit de overeenkomst worden nageleefd. Alvorens de rechter zijn beslissing neemt, hoort hij de officier van justitie, het slachtoffer en de verdachte.

6. Met het toezicht op de naleving van de overeenkomst is het openbaar ministerie belast. Het openbaar ministerie kan een reclasseringsinstelling of een andere maatschappelijke instelling opdracht geven toezicht te houden op de naleving van de overeenkomst.

Vierde afdeling Bijzondere bepalingen betreffende de toepassing van mediation en de herstelconferentie in jeugdstrafzaken

Artikel VII

1. Indien een aangifte betrekking heeft op een verdachte die ten tijde van het plegen van het strafbare feit de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt, onderzoekt de raad voor de kindbescherming, alvorens het openbaar ministerie een besluit neemt over de vervolging van de verdachte, of er gronden zijn om prioriteit te geven aan de inzet van mediation of een herstelconferentie. De raad voor de kindbescherming adviseert het openbaar ministerie omtrent de inzet van mediation of een herstelconferentie.
2. Indien de verdachte ten tijde van het plegen van het strafbare feit de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt, onderzoekt het openbaar ministerie of de rechter ambtshalve of mediation of een herstelconferentie mogelijk is. De door het mediationbureau voor de zaak aangestelde mediator onderzoekt of mediation dan wel een herstelconferentie de meest passende herstelrechtvoorziening is.
3. Indien de verdachte ten tijde van het plegen van het strafbare feit de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt, leidt een geslaagde mediation of herstelconferentie op het niveau van het openbaar ministerie tot een al dan niet voorwaardelijk sepot en op het niveau van de rechter tot een al dan niet voorwaardelijke beëindiging van de zaak, tenzij daarmee niet kan worden volstaan gelet op de ernst van het feit, de persoon van de verdachte of de omstandighe-

den waaronder het feit is begaan. Het openbaar ministerie dan wel de rechter geeft in het bijzonder de redenen op die tot de beslissing hebben geleid.

4. Indien de verdachte ten tijde van het plegen van het strafbare feit de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt, kan in het geval van een geslaagde mediation of herstelconferentie uitsluitend een vrijheidsbenemende sanctie worden opgelegd, indien dit, gelet op de ernst van het feit, de persoon van de verdachte of de omstandigheden waaronder het feit is begaan, noodzakelijk is. De rechter geeft in het vonnis in het bijzonder de redenen op die tot deze beslissing hebben geleid.
5. De voorgaande leden zijn tevens van toepassing, indien ingevolge artikel 77c van het Wetboek van Strafrecht het jeugdstrafrecht wordt toegepast op adolescente verdachten in de leeftijd van achttien tot drieëntwintig jaren. De voorgaande leden zijn niet van toepassing, indien ingevolge artikel 77b van het Wetboek van Strafrecht het volwassenenstrafrecht wordt toegepast op jeugdige verdachten in de leeftijd van zestien- tot achttien jaren.
6. Tenzij daarvan in deze bepaling wordt afgeweken, zijn de artikelen IV, V en VI van overeenkomstige toepassing.

A.2. In de **Vierde afdeling** van **Titel I** van het **Eerste Boek** inzake beklag over het niet vervolgen van strafbare feiten wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 12m **Mediation in het kader van de beklagprocedure over het niet vervolgen van strafbare feiten**

1. Indien het gerechtshof heeft vastgesteld dat vervolging in een zaak bewijs-technisch haalbaar is, onderzoekt het ambtshalve of mediation mogelijk is. Het kan de klager en de persoon wiens vervolging wordt verlangd, in een dergelijk geval te allen tijde in overweging geven een beroep te doen op hun recht om te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation in het kader van de beklagprocedure mogelijk is.
2. Zowel de klager als de persoon wiens vervolging wordt verlangd, heeft het recht te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is.
3. Een verzoek van de klager of de persoon wiens vervolging wordt verlangd, om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is of een gezamenlijk verzoek daartoe, kan uitsluitend worden afgewezen op basis van zwaarwegende

gronden. De afwijzing moet worden gemotiveerd en schriftelijk aan het slachtoffer en de verdachte medegedeeld.

4. Het gerechtshof beslist op het verzoek. Bij toewijzing van het verzoek verwijst het gerechtshof de zaak naar het mediationbureau. Het gerechtshof verwijst uitsluitend zaken, waarin het heeft vastgesteld dat vervolging bewijs-technisch haalbaar is.
5. Voor zover van belang is Titel III.B uit het Eerste Boek van het Wetboek van Strafvordering van overeenkomstige toepassing.

A.3. In **Titel III** van het **Tweede Boek** inzake onderzoek door de rechter-commissaris wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 180a

De rechter-commissaris onderzoekt ambtshalve of mediation mogelijk is. Hij kan het slachtoffer en de verdachte te allen tijde in overweging geven een beroep te doen op hun recht te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation in de strafzaak mogelijk is.

A.4. In de **Vierde afdeling** van **Titel VI** van het **Tweede Boek** inzake beraadslaging en uitspraak wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 359 lid 5 (nieuw)

De rechter die ingevolge Artikel VI lid 3 een sanctie oplegt, geeft in het bijzonder de redenen op die tot deze sanctieoplegging hebben geleid. In deze motivering besteedt hij mede aandacht aan het mediationresultaat en aan de verdiscontering daarvan in de sanctieoplegging.

A.5. In het **Derde Boek** inzake rechtsmiddelen wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 403

De derde en vierde afdeling van Titel III.B uit het Eerste Boek zijn van overeenkomstige toepassing in hoger beroep.

B. Wetboek van Strafrecht

B.1. In **Titel II** van het **Eerste Boek** inzake straffen wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 14c lid 2 voorlaatste sub (nieuw)

het naleven van de overeenkomst als bedoeld in Titel III.B. van het Wetboek van Strafvordering.

B.2. In **Titel VIIIA** van het **Eerste Boek** inzake bijzondere bepalingen voor jeugdigen en jongvolwassenen wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 77z lid 2 voorlaatste sub (nieuw)

het naleven van de overeenkomst als bedoeld in Titel III.B. van het Wetboek van Strafvordering.

C.1. Penitentiaire beginselenwet

C.1.1. In **Hoofdstuk I** inzake begripsbepalingen wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 1x

Bemiddeling: een proces onder begeleiding van een bemiddelaar dat personen in een uit een strafbaar feit ontstaan conflict in staat stelt op vrijwillige basis met elkaar in gesprek te gaan teneinde gezamenlijk tot een oplossing van dat conflict te komen, waarbij primair emotioneel en relationeel herstel centraal staat.

C.1.2. In **Hoofdstuk II** inzake doelstelling, beheer en toezicht wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 2a

1. Medewerkers van de penitentiaire inrichting wijzen de gedetineerde in een zo vroeg mogelijk stadium op het bestaan van bemiddeling. Zij verstrekken aan de gedetineerde informatie over het bemiddelingsproces.

2. Medewerkers van de penitentiaire inrichting verwijzen de gedetineerde naar een passende vorm van bemiddeling, indien hij daar om verzoekt.

C.2. Penitentiaire maatregel

- C.2.1.** In **Hoofdstuk 3** inzake het penitentiair programma wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 5 lid 2 (aanvulling)

Herstelgerichte activiteiten kunnen deel uitmaken van het penitentiair programma.

C.3. Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing gedetineerden

- C.3.1.** In **Hoofdstuk Ia** inzake promoveren en degraderen wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 1c lid 2 (nieuw)

Herstelgerichte activiteiten kunnen deel uitmaken van het detentie- en re-integratieplan. Bij het opstellen van het detentie en re-integratieplan wordt met de gedetineerde aandacht besteed aan de vraag wat hij kan ondernemen om de schade die door het strafbare feit waarvoor hij gedetineerd is, *is ontstaan*, zo goed mogelijk te herstellen en hoe daaraan ondersteuning kan worden gegeven.

D.1. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen

- D.1.1.** In **Hoofdstuk I** inzake begripsbepalingen wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 1hh

Bemiddeling: een proces onder begeleiding van een bemiddelaar dat personen in een uit een strafbaar feit ontstaan conflict in staat stelt op vrijwillige basis met elkaar in gesprek te gaan teneinde gezamenlijk tot een oplossing van dat conflict te komen, waarbij primair emotioneel en relationeel herstel centraal staat.

D.1.2. In **Hoofdstuk II** inzake doelstelling, beheer en toezicht wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 2a

1. Medewerkers van de justitiële jeugdinrichting wijzen de jeugdige gedetineerde in een zo vroeg mogelijk stadium op het bestaan van bemiddeling. Zij verstrekken aan de jeugdige gedetineerde informatie over het bemiddelingsproces.
2. Medewerkers van de penitentiaire inrichting verwijzen de jeugdige gedetineerde naar een passende vorm van bemiddeling, indien hij daar om verzoekt.

D.2. Reglement justitiële jeugdinrichtingen

D.2.1. In **Hoofdstuk 2** inzake het scholings- en traingingsprogramma wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 2 lid 2 (aanvulling)

Herstelgerichte activiteiten kunnen deel uitmaken van het scholings- en trainingsprogramma.

D.2.2. In **Hoofdstuk 5** inzake het perspectiefplan wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 26 lid 3 (nieuw)

Herstelgerichte activiteiten kunnen deel uitmaken van het perspectiefplan. Bij het opstellen van het perspectiefplan wordt met de jeugdige aandacht besteed aan de vraag wat door hem kan worden ondernomen om de schade die is ontstaan door het strafbare feit waarvoor hij gedetineerd is, zo goed mogelijk te herstellen en hoe daaraan ondersteuning kan worden gegeven.

E. Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden

E.1. In **Hoofdstuk I** inzake begripsbepalingen wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 1dd

Bemiddeling: een proces onder begeleiding van een bemiddelaar dat personen in een uit een strafbaar feit ontstaan conflict in staat stelt op vrijwillige basis met elkaar in gesprek te gaan teneinde gezamenlijk tot een oplossing van dat conflict te komen, waarbij primair emotioneel en relationeel herstel centraal staat.

E.2. In **Hoofdstuk II** inzake doelstelling beheer en toezicht wordt de volgende bepaling ingevoerd:

Artikel 2a

1. Medewerkers van de inrichting wijzen de verpleegde in een zo vroeg mogelijk stadium op de mogelijkheden van contact met het slachtoffer. Zij verstrekken aan de verpleegde informatie over de verschillende vormen van contact die georganiseerd kunnen worden.
2. Medewerkers van de penitentiaire inrichting assisteren de verpleegde bij het vinden van een passende vorm van contact en een geschikte bemiddelaar, indien hij daar om verzoekt.

Memorie van Toelichting

Algemeen

Regeling in verband met rechtszekerheid en rechtsgelijkheid

De opstellers van dit wetsvoorstel vinden dat het bestaande artikel 51h Sv uitwerking verdient in een zelfstandige titel in het (nieuwe) Wetboek van Strafvordering waarin bemiddeling, mediation en de herstelconferentie als herstelrechtvoorzieningen worden opgenomen en uitgewerkt voor zowel slachtoffers als verdachten – als grondslag voor een ruim in te zetten herstelgericht strafrechtelijk beleid. Tevens bepleiten de opstellers van dit wetsvoorstel de invoering van afzonderlijke wetsbepalingen inzake bemiddeling in de Beginselenwet voor volwassenen, jeugdigen respectievelijk ter beschikking gestelden, zodat bemiddeling ook wordt behouden als herstelrechtvoorziening voor (tot gevangenisstraf, jeugddetentie onderscheidenlijk TBS) veroordeelde daders, zoals reeds in het huidige artikel 51h Sv het geval is.

Herstel van door het slachtoffer en de samenleving geleden schade

Het herstelrechtelijke denken is de laatste decennia internationaal onder de benaming *Restorative Justice* steeds sterker opgekomen en het is de stimulans geweest tot zeer veel pilotprojecten met bemiddeling en mediation tussen slachtoffers en verdachten dan wel veroordeelde daders.² Dat herstelrechtelijke denken kent vele toepassingscontexten – ook buiten de sfeer van de strafrechtspleging, bijvoorbeeld in scholen – en *Restorative Justice* heeft veel definities gekregen,³ maar over

-
- 2 Voor bemiddeling of mediation zou de persoon die in het voorbereidend onderzoek formeel gezien de verdachte is, zich moeten willen bekennen tot daderschap door de feiten van het delict te erkennen. Hij moet feitelijk de dader zijn, wil een bemiddeling of mediation met het slachtoffer enige zin hebben. Dader is dan zijn feitelijke status, verdachte is en blijft zijn juridische positie tot de formele afdoening door de officier van justitie (OM) of de rechter (ZM).
 - 3 Zie voor de specifieke betekenis die in dit wetsvoorstel is toegekend aan de termen herstelrecht, herstelrechtvoorzieningen, bemiddeling, mediation en herstelconferentie het artikelsgewijze commentaar bij Artikel I in deze Memorie van Toelichting.

de kenmerkende trekken ervan bestaat grote eensgezindheid. Deze kernelementen van herstelrecht zullen hier kort worden aangeduid.

Van centraal belang in het herstelrecht is het fundamentele uitgangspunt dat een strafbaar feit, hoewel het door het strafrecht is gedefinieerd, vooral een beschadiging is van een mens van vlees en bloed, die niet had mogen plaatsvinden en waardoor er verplichtingen zijn ontstaan voor de andere mens die deze schade heeft toegebracht. Binnen het juridische kader van het strafrecht komt op grond van dit uitgangspunt de menselijke interactie tussen dader en slachtoffer centraal te staan. Daarbij is het uitgangspunt dat het slachtoffer recht heeft op schadeherstel en dat de dader de (morele) plicht heeft dat herstel te verrichten dan wel te bevorderen. Maar niet alleen het slachtoffer leidt schade door een strafbaar feit, ook de samenleving: als het niet om materiële schade gaat dan op zijn minst de immateriële schade van het verlies aan vertrouwen in de medemens en in een veilige, betrouwbare wereld. Tenslotte is het in de meeste gevallen ook de dader die zichzelf schade heeft aangedaan, hoewel hij de betekenis en de omvang van deze schade misschien niet direct herkent. Indien hij door zijn delict in een permanent gespannen en conflictueuze verhouding tot de samenleving zou komen te verkeren, zou hij kunnen ontdekken dat zijn kansen op een gewenste sociale en economische carrière sterk afgenomen zijn. Zijn handelen impliceert een vertrouwensbreuk, die moet worden hersteld om niet groter en allesbepalend te worden.

Door deze dominante gerichtheid op het herstel van door strafbare feiten veroorzaakte en door het slachtoffer en samenleving geleden – materiële en immateriële – schade komen het slachtoffer en de samenleving als belangrijke betrokkenen bij de herstelrechtelijke reactie op die delicten centraal te staan, omdat deze het beste kunnen aangeven welke schade geleden is en hoe deze schade het beste kan worden hersteld. In deze optiek is de plicht van de dader, als veroorzaker van de schade, om te proberen de schade zo goed mogelijk te herstellen het belangrijkste rechtsgevolg van het gepleegde strafbare feit.⁴ Het zich inzetten om de door hem aangerichte schade zo goed mogelijk te herstellen biedt tegelijkertijd aan de dader zelf de kans om positieve ervaringen met zichzelf en met anderen op te doen en zijn door het delict in gevaar gebrachte zelfbeeld weer enigszins te herstellen.

4 Zehr 1990; Zehr 2015.

Procedureel gezien brengt de gerichtheid op het herstel van de geleden schade met zich dat het slachtoffer in de positie dient te worden gebracht – zodra dat kan – waarin hij de schade die hij ervaren heeft, kan verwoorden, liefst tegenover en in het aangezicht van de veroorzaker van die schade, ook om aan te geven hoe naar zijn inzicht die schade het beste kan worden hersteld. De ontmoeting tussen het slachtoffer en de bekende dader is daarbij niet alleen gericht op een inventarisatie van de schade en de mogelijk denkbare vormen van herstel, de ontmoeting zélf kan al een belangrijke helende kracht hebben, doordat het slachtoffer zich, met het recht aan zijn zijde, kan stellen als door de dader verongelijkte partij en zijn gevoelens daarover, alsmede zijn verlangens ter genoegdoening, direct aan hem kan overbrengen. De natuurlijke, alledaagse taal waarin dat gebeurt en de emoties die daarmee worden geuit, brengen over het algemeen bij de dader empathie met zijn slachtoffer teweeg en een dieper besef van het onrecht dat hij heeft aangericht bij iemand die zijn gelijke medemens blijkt te zijn.⁵ Tegelijkertijd kan het slachtoffer zich bevrijden van een overheersend gevoel van slachtofferschap en zich hêrstellen – tegenover alle betrokkenen – als gelijkwaardige medemens aan wie niet had mogen worden aangedaan wat hem aangedaan is. De psycholoog Mooren formuleert het als volgt:

‘Het vrijwillig aangaan van de confrontatie met de dader betekent dat het slachtoffer zijn leven weer in eigen hand neemt. Het onder ogen zien van de eigen angst, zonder die angst te laten overheersen, versterkt de ervaring van competentie. De geweldssituatie veroorzaakte een acuut verlies van controle. Het zien van de dader in een positie waarin deze iets nodig heeft van het slachtoffer, draagt er toe bij, dat het slachtoffer kan herstellen van deze ervaring: de machtsbalans ligt in deze situatie wezenlijk anders dan tijdens het (...) delict. Het gegeven dat aan de dader kan worden voorgehouden wat hij teweeg heeft gebracht, tegen de achtergrond van een nauwelijks gedefinieerd maar wel degelijk bestaand moreel gelijk doet de machtsbalans in het voordeel van het slachtoffer verschuiven.’⁶

Zoals de Belgische herstelrechtsdenker Walgrave terecht heeft beargumenteerd, stelt het herstelrecht zich op aan de kant van het slachtoffer en maakt dat recht

5 Claessen 2010; Claessen 2017.

6 Mooren 2001, p. 32.

volstrekt duidelijk dat de normschending van de dader op geen enkele manier kan worden geaccepteerd. Het herstelrecht, met zijn nadruk op de herstelverplichting en zijn oproep om de elementaire feiten van het strafbare feit te erkennen, is dan ook intrinsiek negatief sanctionerend, dat wil zeggen dat het strafbare handelen duidelijk wordt afgekeurd en verworpen.⁷ Walgrave ziet in de toepassing van herstelrecht zelfs een vorm van vergelding in de zin van ‘terugbetaling’ door de dader aan het slachtoffer van wat hij dat slachtoffer schuldig is. Een terugbetaling die door de justitiële overheid wordt gestimuleerd en gefaciliteerd. Ook de Schotse moraalfilosoof Duff ziet in herstelverplichtingen, tot stand te brengen in de mediationprocedure, vergelding – zelfs een ideale, communicatief rijkere vorm van vergelding, *voor zover* de dader vanuit berouw behoefte toont aan herstel van het door hem gedane onrecht en aan herstel van goede sociale relaties met het slachtoffer en de samenleving, en hij deze behoefte ook tot uitdrukking brengt door serieuze, bij de inbreuk passende herstelverplichtingen op zich te willen nemen.⁸

Een normerende interventie

Hoewel het herstelrecht volledig past en aansluit bij de emancipatie van het slachtoffer, zoals die door een lange reeks van internationale verdragen en richtlijnen is gestimuleerd in de laatste decennia, is het géén vorm van slachtofferhulpverlening, maar een vorm van rechtshandhaving. Het herstelrecht stelt het slachtoffer in een centrale rol als eiser van erkenning en herstel, waardoor het tegelijk een ‘tot de normatieve orde roepende’ interventievorm is die de (bekennende) dader in staat stelt zich te distantiëren van zijn strafbare handelen, omwille van het slachtoffer en de samenleving en van de toekomstige verhoudingen tussen dader, slachtoffer en samenleving. Het herstelrecht verlangt erkenning van de fout, opname van verantwoordelijkheid voor de schade en het doet een beroep op de dader om zijn toekomstige verhouding tot zijn medemensen te doordenken. Mocht en kon hij het strafbare feit plegen? Mag en kan hij, zonder enige bedenking, dat nog eens doen? Mag en zal zijn toekomst die van de notoire crimineel worden? Zou hij daarbij werkelijk winnen of zou hij zelf uiteindelijk niet de kansloze verliezer blijken te zijn? Het gaat om een nieuwe vorm van rechtdoen, waarvan het innoverende ligt in het creëren van een veilige procedurele context, waarin slachtoffer en

7 Walgrave 2008.

8 Duff 2001.

dader elkaar in de ogen kunnen kijken en de dader tot een dieper besef kan komen van het belang van zijn misstap.

In het algemeen belang

Als de dader, daartoe uitgenodigd in een mediationproces, bereid blijkt zijn schuld aan het gepleegde feit te erkennen en verantwoordelijkheid blijkt te willen nemen voor het zo goed mogelijke herstel van de door hem veroorzaakte schade, dan is het moreel juist en in het algemeen maatschappelijk belang om hem daartoe de gelegenheid te geven en hem zijn ‘betere ik’ te laten tonen. Te laten zien dat hij niet wil dat zijn handelen hemzelf als persoon typeert. Met deze formulering raken we aan een belangrijk morele en filosofische grondslag van het herstelrechtelijke denken: het onderscheid tussen een persoon en zijn handelen, tussen een dader en zijn daad. Zoals door de Australische herstelrechtsdenker Braithwaite diepgaand is geanalyseerd, bestaat er een (natuurlijke) neiging onder degenen die op een misdaad reageren, zowel onder ‘het volk’ als onder justitiële actoren, om de criminele handeling te verstaan als de uiting van een persoon met een ‘criminele inborst’. Op grond daarvan wordt de dader vaak geen kans meer geboden om te laten zien hoe hij tegenover zijn misdaad staat en volgt een misprijzende, hem beschamende behandeling die hem stigmatiseert als ‘crimineel’ (*‘stigmatizing shaming’*). Het strafrechtelijke reactiepatroon is daar traditioneel, hoewel onbedoeld, het kader voor. Wat het herstelrechtelijke reactiepatroon nastreeft, is ook een vorm van misprijzen van de gestelde handeling, die echter door het stimuleren en accepteren van bestaand schuld- en schaamtegevoel niet stigmatiserend uitpakt (*‘reintegrative shaming’*).⁹

Het is in het belang van de maatschappij, die mede bestaat uit potentiële toekomstige slachtoffers, om er alles aan te doen om te voorkomen dat een initiële dader vanuit de maatschappij de sociale identiteit krijgt opgedrongen van een ‘crimineel’ en dit als dominant zelfbeeld overneemt. Want dat is vaak de grondslag voor de ontwikkeling van een criminele carrière (in plaats van een constructieve maatschappelijke loopbaan, waarvan men uitgesloten raakt), waarin de ‘crimineel’ precies doet wat van hem verwacht wordt: recidiveren en nieuwe slachtoffers maken en doen alsof hem dat allemaal niets kan schelen. Tegen deze achtergrond moet worden beseft dat, voor zover het beeld zou bestaan dat herstelrecht vooral ‘aar-

9 Braithwaite 1989.

dig' voor daders wil zijn (*quod non*), een schijnbaar 'dadergerichte' interventie die erin slaagt om de vorming van een criminele identiteit en loopbaan te voorkomen of te doorbreken, in het belang van actuele en potentiële slachtoffers is.

Beginsel van subsidiariteit van de straf

In het strafrechtelijke beleid moet natuurlijk de mogelijkheid aanwezig blijven om autonoom en zonder voorafgaande herstelrechtvoorziening te straffen of de nodige maatregelen te treffen. Het beginsel van de subsidiariteit van de (opgelegde) straf is daarbij echter van eminent belang. Dit beginsel houdt in de klassieke strafrechtsopvatting niet alleen in dat men zo min mogelijk gedragingen strafbaar moet stellen, maar ook dat, indien bestraffing onvermijdelijk is, 'de minimale straf de optimale straf' is.¹⁰ De integratie van mediation in het ruimere kader van de strafrechtspleging stelt de kernpartijen slachtoffer en dader in staat om voorstellen te doen aan de straffende justitiële autoriteiten, die daarbij kunnen aansluiten met een bekrachtiging en eventueel aanvulling met minimale formele sancties. Evenals in het huidige artikel 51h Sv gaat het voorliggende wetsvoorstel ervan uit dat de rechter rekening houdt met de door het slachtoffer en de dader gemaakte afspraken, zoals neergelegd in een overeenkomst. Dit moet dan ook gelden voor de officier van justitie. Goed voorstelbaar is dat bij minder ernstige strafbare feiten wordt volstaan met bekrachtiging van de overeenkomst van overheidswege, terwijl bij ernstigere strafbare feiten daarnaast nog door de officier van justitie dan wel de rechter een strafrechtelijke sanctie wordt opgelegd aan de dader. Uitgangspunt zou hierbij moeten zijn dat dan zoveel mogelijk wordt gekozen voor herstelgerichte en hoogstens vrijheidsbeperkende sancties, waaronder de taakstraf. Immers, niet alleen is straf in het algemeen *ultimum remedium*, binnen het strafrechtelijke sanctiearsenaal geldt dit in het bijzonder voor de gevangenisstraf.

Noodzaak van morele communicatie in een pluriforme cultuur

De procedure van mediation in een strafzaak maakt het mogelijk om veel meer de substantiële normen die het strafrecht beoogt te beschermen, centraal te stellen en over te brengen dan mogelijk lijkt in een context van dreiging met zeer ingrijpende sancties. Dit komt overeen met de ideeën van klassieke grondleggers van rechtsstaat en strafrecht, onder wie de Verlichtingsfilosoof Montesquieu: '*Un bon législateur doit moins s'attacher à punir les crimes qu'à les prévenir; il doit plus*

¹⁰ Dupont 1979.

s'appliquer à donner de moeurs qu'à infliger des supplices'.¹¹ Het moet de wetgever en de rechtshandhaver meer gaan om normoverdracht en -inprenting dan om leed-toevoeging. Dit is de functionele betekenis van het subsidiariteitsbeginsel, omdat het aanvaarden van de conventionele normen de sterkste grondslag is van norm-conform gedrag van de rechtssubjecten. In dit verband is het van belang dat in het evaluatierapport met betrekking tot bemiddeling voor jeugdigen in Nederland naar voren wordt gebracht dat door de processen van individualisering, mondialisering en subculturalisering in onze samenleving geen sprake meer is van een eenduidige moraliteit, maar van een gefragmenteerd stelsel van normen en waarden: 'Herstelrecht sluit beter aan bij deze huidige pluriforme normatieve cultuur, omdat het de mogelijkheid biedt tot een gemeenschappelijke normvinding en de validering daarvan'.¹² Het strafrecht staat volgens deze beschouwing voor een verticale vorm van moraliteit, die echter ingebed dient te liggen in horizontale, communicatieve vormen van moraliteit: 'Die zijn het feitelijke morele draagvlak voor de alledaagse omgang in buurten, op schoolpleinen en in bedrijven, overal waar mensen samenkomen'.¹³ Omdat normatieve begrenzingen niet altijd en voor iedereen evident zijn, stelt het rapport dat de normatieve aanspraak van het slachtoffer wellicht succesvoller is dan de normatieve uitspraak van de strafrechter.

Legitimiteit en effectiviteit

Het is een oud en eerbiedwaardig ideaal voor elke officier van justitie en elke strafrechter dat de veroordeelde de opgelegde straf begrijpt en aanvaardt. In het geval dat dit begrip en deze aanvaarding niet plaatsvinden, is er een grote kans op gevoelens van verbittering en onrecht bij de veroordeelde, die hem verder zouden kunnen vervreemden van de samenleving. Tegenwoordig is daar nog bijgekomen de legitimering van de sanctie(s) voor het slachtoffer of de nabestaanden. Een meer responsieve strafrechtspleging kan sterk worden bevorderd door gebruik te maken van de herstelrechtvoorzieningen die in dit wetsvoorstel worden voorgesteld. In een Belgisch promotieonderzoek is geconcludeerd dat niet alleen sterke gevoelens van procedurele rechtvaardigheid worden ervaren door actief te participeren in vormen van herstelrecht, maar dat daardoor ook de legitimiteit van het strafrecht sterker wordt ervaren.¹⁴

¹¹ Aangehaald in: Dupont 1979, p. 68.

¹² Stekete e.a. 2006, p. 27.

¹³ Stekete e.a. 2006, p. 27.

¹⁴ De Mesmaecker 2011.

De proceservaring van deelnemers aan vormen van herstelrecht is zonder meer goed te noemen.¹⁵ Een robuuste bevinding is dat de ervaring van interactieve, informationele en procedurele rechtvaardigheid in herstelrecht de vergelijking met het reguliere strafrecht glansrijk doorstaat.¹⁶ Dit geldt voor verdachten/daders en slachtoffers, in het kader van zowel mediation als de herstelconferentie.¹⁷ Deze legitimiteitseffecten zijn te zien als een waarde op zich voor de deelnemers maar blijken ook bij te dragen aan een grotere effectiviteit, doordat deelnemers zich vervolgens beter aan de wet houden.¹⁸ Dit geldt voor verdachten/daders – waarbij de legitimiteit een onderdeel vormt van het mechanisme dat recidive zou kunnen voorkomen – maar ook voor slachtoffers. De hoop lijkt gewettigd dat de bijdrage van herstelrechtvoorzieningen aan een legitieme oplossing van het onderliggende conflict bijdraagt aan het voorkomen van toekomstige problemen, waarbij het slachtoffer van de huidige aangifte net zo goed de dader van de volgende situatie kan zijn.

Voor de bepaling welke straf of maatregel het meest passend is, zouden in de gevallen waarin mediation of een herstelconferentie tot stand komt, de resultaten daarvan moeten worden meegewogen, opdat de inzet van de betrokken partijen niet al bij voorbaat wordt gefrustreerd. Zoals in het voorgaande is uiteengezet, zouden de formele sancties die aan de resultaten worden toegevoegd, zo min mogelijk het risico van een (verdere) criminele stigmatisering met zich moeten brengen. De legitimiteit en de effectiviteit van de na de mediation of herstelconferentie op te leggen sancties zullen groter zijn, indien daarmee kan worden aangesloten bij de consensuele voorstellen van de kernpartijen slachtoffer en dader. Met dit wetsvoorstel wordt beoogd dat niet alleen de herstelrechtvoorzieningen vaker worden ingezet, maar dat ook wanneer de resultaten van mediation en de herstelconferentie worden gewaardeerd en gewogen bij het bepalen van formele sancties, de communicatie tussen OM en ZM en de justitiabelen wordt geïntensiveerd. Van een intensievere, persoonlijke communicatie van de justitiële actoren kan een groter gedragsbeïnvloedend effect worden verwacht dan van een vooral op snelle afdoening gericht bureaucratisch proces. Degenen die zich hebben ingezet om tot gezamenlijk herstel te komen verdienen die aandacht.

15 Barnes *et al.* 2015, p. 103-130; Tyler *et al.* 2007, p. 553-586.

16 Sherman & Strang 2007; Vanfraechem *et al.* 2010.

17 Cleven e.a. 2015, p. 191.

18 Tyler 1990; Tyler & Huo 2002.

Op het punt van de effectiviteit van herstelrechtvoorzieningen is er steeds meer onderzoek dat laat zien dat de recidive daardoor wordt en kan worden teruggedrongen. Onderzoek hiernaar is natuurlijk zeer complex door de vele mogelijke interveniërende variabelen. Door Sherman & Strang is in 2007 een meta-onderzoek gedaan op basis van een selectie van wetenschappelijk valide onderzoeken; met gebruikmaking van de ‘*scientific methods scale*’ (ontwikkeld door de Universiteit van Maryland en aanvaard door het Engelse Home Office) werden alleen onderzoeken bijeengebracht die boven level 3 scoren (op een 5 punts-schaal) en gebruik hebben gemaakt van een vergelijkingsgroep van onderzochte personen die niet in een herstelgerichte afdoeningsvorm betrokken waren geweest.¹⁹ De conclusies over deze zevenendertig valide onderzoeken lieten, kort samengevat, zien dat recidive bij veel daders verminderde. Van belang is dat vooral bij geweldsdelicten de recidivereductie substantieel was.²⁰ Ook bleek het recidive-verminderende effect van de herstelgerichte reactie groter dan dat van de vrijheidsstraf.²¹ De studie van Sherman & Strang heeft betrekking op de herstelmodaliteit van de herstelconferentie, dat wil zeggen dat behalve de dader en het slachtoffer ook de naaste omgeving van beiden aanwezig is. Dat is één van de redenen waarom de herstelconferentie in Europa steeds vaker toegepast wordt en ook door ons in ieder geval bij jeugdige verdachten als te prefereren herstelrechtvoorziening wordt gezien.

Uit onderzoek van de Universiteit Maastricht in samenwerking met de Universiteit Twente en het WODC naar de bemiddelings-/mediationpraktijk binnen het Arrondissementsparket Limburg volgt eveneens dat de recidive bij daders met wie is bemiddeld, significant lager is dan bij daders met wie niet is bemiddeld. Ook volgt uit dit onderzoek – aan de hand van toepassing van een door het WODC ontwikkeld recidivevoorspellingsmodel – dat de voorspelde recidive bij daders met wie is bemiddeld, significant hoger ligt dan de werkelijke recidive, terwijl de voorspelde en werkelijke recidive in de controlegroep niet significant van elkaar afwijken.²² Ook alle andere in Nederland wetenschappelijk onderzochte pilotprojecten met herstelrechtelijke afdoeningsvormen hebben steevast overwe-

19 Sherman & Strang 2007, p. 14.

20 Sherman & Strang 2007, p. 8.

21 Sherman & Strang 2007, p. 4.

22 J. Claessen e.a. 2015, p. 9-24.

gend positieve resultaten opgeleverd.²³ Het recente onderzoek naar de landelijke experimenten met mediation in strafzaken, uitgevoerd door INTERVICT, leidde opnieuw tot een overwegend positieve evaluatie.²⁴ En dat ondanks de constatering dat de onderzochte experimenten niet goed waren ingebed in de organisaties en dat een juridisch kader voor de aanhechting van de mediation aan het strafproces eigenlijk geheel ontbreekt. In 70% van de mediations kwamen de partijen tot een overeenkomst,²⁵ die door 95% van de partijen goed werd begrepen, terwijl 75% van de partijen ook tevreden was met die overeenkomst. Er werd door de deelnemers in hoge mate procedurele rechtvaardigheid ervaren in de mediati-onprocedure en er was een grote tevredenheid met het optreden van de mediator. Verwachtingen van de partijen ten opzichte van de andere partij kwamen niet altijd uit, maar toch gaven slachtoffers een gemiddeld cijfer van 6,9 aan de mediation en de uitkomst en daders een 7,2. De onderzoekers concluderen dat de waarde van mediation voor het strafrecht door dit onderzoek bevestigd is en dat de maatschappelijke opbrengst (in termen van vermindering van recidive, verwerking door het slachtoffer en verhoging van de legitimiteit van het strafrecht voor alle deelnemers) groot is. Op p. 19 van de samenvatting vinden we: ‘dat vrijwel elk onderzoek aantoont dat op de [...] domeinen (recidive, verwerking, legitimiteit) het herstelrecht aanzienlijke voordelen kent ten opzichte van het reguliere strafproces (zie ook Vanfraechem, Bolivar en Aertsen, 2015). [...] Uit de resultaten blijkt dat de mogelijke winst op het terrein van de recidive een groot potentieel biedt. Aangesloten wordt bij een omvangrijke studie in het Verenigd Koninkrijk waarin de winst in termen van recidivevermindering een veelvoud van de kosten van mediation bleek te betreffen (Shapland et al., 2011)’. De onderzoekers bepleiten dan ook meer onderzoek, maar dan op een grotere populatie en met inbedding van de mediation in gestabiliseerde werkprocessen.

De opstellers van dit wetsvoorstel sluiten zich aan bij deze conclusies en menen dat de voorgestelde nieuwe Titel III.B in het Wetboek van Strafvordering een verantwoord juridisch kader biedt, waarbinnen bemiddeling, mediation en de herstelconferentie gestabiliseerde nieuwe strafrechtelijke modaliteiten kunnen worden die ruim kunnen worden ingezet en op grond waarvan mediators, binnen een

23 Blad & Lauwaert 2010, p. 175-206.

24 Cleven e.a. 2015.

25 Zo ook: Claessen & Zeles 2013, p. 1766-1772.

kader van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid, aan de kernpartijen een goed toe te lichten herstelgericht aanbod kunnen doen.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Op deze plek willen we nog enkele maatschappelijke ontwikkelingen noemen, waarbij het herstelrecht naar onze mening zeer goed aansluit. Voor een bespreking van het verband tussen deze ontwikkelingen en herstelrecht verwijzen we naar het rapport ‘De toepassing van herstelrecht in Nederland: bouwstenen voor een toekomstvisie’ van *Stichting Restorative Justice Nederland* uit 2011.²⁶ Het gaat om de volgende maatschappelijke ontwikkelingen:

1. de centraalstelling van het slachtoffer, ook in het strafrecht;
2. de tendens dat burgers meer zeggenschap en actieve participatie eisen (termen die hiermee samenhangen zijn: democratisering, actief burgerschap en responsabilisering);
3. internationalisering;
4. lokalisering, waarbij geldt dat herstelrecht goed past bij de gebiedsgebonden en probleemgerichte wijze van werken;
5. horizontalisering;
6. het verkleinen/terugtrekken van de overheid (wegens bezuinigingen).

In ieder geval is de gedachte dat herstelrecht niet goed zou passen in een sterk geïndividualiseerde samenleving, onhoudbaar. Juist in zo’n samenleving is het van belang vormen van onrecht gezamenlijk te confronteren. Herstelrechtelijke praktijken zijn om die reden niet alleen zinvol en noodzakelijk in wijken (zoals de vreedzame wijk in Utrecht) en op scholen maar ook voor de strafrechtspleging.

Slachtofferrechten en -behoeften

Tenslotte dient te worden vermeld dat de hieronder volgende voorstellen sporen met de beginselen en normen zoals opgenomen in de bindende Europese slachtofferrichtlijn.²⁷ De belangrijkste – hier relevante – norm van deze richtlijn is dat een herstelrechtelijk aanbod in het belang van het slachtoffer moet zijn: over het antwoord op de vraag of de bemiddeling, mediation of herstelconferentie in zijn belang is, dient het slachtoffer zelf in beginsel het eerst aan het woord te komen

²⁶ Van Hoek & Slump 2011.

²⁷ Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ (2012/29/EU).

en de mediator die hem benadert, stelt hem daartoe in staat. Een beslissing van anderen over het belang van bemiddeling, mediation en herstelconferentie zonder het slachtoffer daarin eerst te horen, zou secundair victimiserend kunnen zijn en dat is iets dat de richtlijn opdraagt te voorkomen. In het voorgaande is bovendien beargumenteerd hoe en waarom de strafrechtelijke herstelpraktijk in het belang van actuele en potentiële slachtoffers kan zijn.

De betrokkenheid van de samenleving

Voor zover door het terugdringen van recidive, waartoe het herstelrecht in staat blijkt, toekomstige slachtoffers worden voorkomen, is daarmee een eminent algemeen belang van de samenleving gediend. Naast van slachtoffers en daders kunnen een rol spelen in bemiddeling, mediation en de herstelconferentie voor zover dat door de betrokken slachtoffers en daders en de mediator wenselijk wordt gevonden. In het wetsvoorstel is neergelegd dat waar het gaat om jeugdige verdachten, de mogelijkheid van de herstelconferentie als eerste dient te worden onderzocht. Dit vanwege de pedagogische uitgangspunten van het jeugdstrafrecht en de machtsverschillen tussen partijen die zich vaker voordoen bij conflicten tussen jeugdigen en volwassenen. In de conferentievorm kunnen de significante anderen uit het kleinere samenlevingsverband van de betrokkenen belangrijke bijdragen leveren aan het verkrijgen van inzicht in de achtergronden van het delict, de eventuele oorzakelijke factoren, alsmede de gevolgen van het delict voor slachtoffer en samenleving. Ook zullen ze betrokken kunnen zijn bij het uitzetten en plannen van de herstelgerichte activiteiten en eventueel zelfs bij het ondersteunen van de uitvoering daarvan.

Indicatie van de kosten en baten van herstelrechtvoorzieningen

Er bestaat terecht belangstelling voor het vraagstuk van de relatieve (financiële) kosten en baten van de toepassing van herstelrechtvoorzieningen. Dat is een zeer complex vraagstuk, waaraan in het INTERVICT-rapport uit 2015 aandacht is besteed.²⁸ Wij zullen deze kosten-batenschets kort samenvatten en op bepaalde punten nader van commentaar voorzien.

²⁸ Cleven e.a. 2015, hoofdstuk 7.

Kosten

INTERVICT heeft de kosten van het inzetten van herstelrechtvoorzieningen uitgerekend voor de Nederlandse situatie, waarbij ook de kosten voor zaken die zijn verwezen maar niet zijn gestart en mislukte bemiddelingen in de hieronder gepresenteerde gemiddelde prijs per zaak zijn meegenomen. Kosten herstelrechtvoorziening per zaak (gemiddeld, tijdens de pilot mediation in strafzaken):

1. Slachtoffer-dader gesprek: circa 2.000 à 2.500 euro
2. Mediation in strafzaken: circa 1.500 euro

Er bestaat overigens een groot verschil tussen de kosten van de pilot-periode en de periode waarin herstelrechtvoorzieningen een min of meer staande praktijk zijn geworden. Er dient derhalve rekening te worden gehouden met aanloopkosten die in de loop van de tijd afnemen.

Baten

Herstelrechtvoorzieningen kunnen in potentie (afhankelijk van of zij plaatsvinden binnen het strafrecht of daarbuiten) de volgende soorten baten genereren:

1. strafrechtelijke afwikkelingswinst inclusief sanctiewinst;
2. recidivewinst bij daders;
3. verwerkingswinst bij slachtoffers en verdachten/daders;
4. overige maatschappelijke baten (o.a. vergroten legitimiteit van het strafproces).

Ad 1: strafrechtelijke afwikkelingswinst inclusief sanctiewinst

Een belangrijk onderdeel van het door Cleven e.a. ontwikkelde kosten-batenmodel betreft de kosten en baten voor het politie- en justitieapparaat. In het geval van mediation in strafzaken hoeven bepaalde kosten niet meer gemaakt te worden, zoals de kosten van de vervolging en/of berechting van verdachten, in die zaken waar de mediation deze vervangt. Het is ook mogelijk dat de uitkomst van mediation voorkomt dat er kosten voor de strafuitvoering worden gemaakt en/of dat er goedkopere strafvormen worden gekozen. Hierbij gaat het met name om het verminderd gebruik van vrijheidsstraffen in de afdoening na succesvolle mediation.²⁹ Daarnaast kan worden gedacht aan het verminderd gebruik van taakstraffen en schadevergoedingsmaatregelen.

29 Sherman & Strang 2007.

Cleven e.a. concluderen dat het op basis van de huidige gegevens redelijk is om vast te stellen dat de inzet van mediation in strafzaken tot afwikkelingswinst leidt. Zij stellen vast dat in de OM/ZM-pilot de kosten voor de mediation nagenoeg in hun geheel worden terugverdiend op de strafprocedure, zodat alleen de afwikkelingswinst al voldoende is om de kosten te dekken, nog los van enige recidive-winst of andere baten.

Ad 2: recidivewinst

Hierboven is er reeds op gewezen dat in veel toonaangevende studies een recidive-verminderend effect is gevonden. De resultaten zijn in termen van kosten-baten soms spectaculair te noemen. De vermindering van kosten vanwege de afname in recidive belooft dan telkens het veelvoudige van de kosten van het uitvoeren van herstelrechtvoorzieningen. De studies betreffen echter experimenten in Australië, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Gegeven het feit dat het strafstelsel in deze landen sterk afwijkt van wat op het Europese vasteland gebruikelijk is en dat zij alle een beduidend punitiever strafklimaat kennen, is het de vraag of de effecten nu vooral toe te schrijven zijn aan de winst van herstelrecht of aan het uitblijven van de negatieve impact van het common-law strafstelsel en de bijhorende straf. Cleven e.a. concluderen echter dat de potentiële winst in financiële termen groot is te noemen. Wat de lagere recidive na bemiddeling/mediation in Nederland betreft wordt hier verwezen naar het onderzoek dat de Universiteit Maastricht in samenwerking met de Universiteit Twente en het WODC heeft verricht in 2015.³⁰

Ad 3: verwerkingswinst bij slachtoffers en verdachten/daders

De impact van herstelrecht op het (emotioneel) welzijn van slachtoffers is ook in de meta-studie van Sherman *et al.* onderzocht. De uitgevoerde meta-analyse toont aan dat deelnemende slachtoffers in de herstelrechtcondities beter af zijn dan in de strafrechtcondities. Ook hier gelden dezelfde mitsen en maren als voor de impact op recidive. Zo hebben de resultaten betrekking op studies in zeer punitieve Angelsaksische landen en gaat het over de herstelconferentie en niet over mediation.

³⁰ Claessen e.a. 2015, p. 9-24.

Cleven e.a. steunen de gedachte van Van Velthoven dat de immateriële effecten van delicten de grootste kostencomponent zijn voor slachtoffers.³¹ Wanneer de schade in immateriële zin niet groot is, beperkt dit de grootte van een eventuele schade-verminderende bijdrage aan de verwerking. De verwerkingswinst bij slachtoffers zal dus groter zijn naarmate herstelvoorzieningen niet enkel worden toegepast op lichte vergrijpen maar ook op meer ernstige strafbare feiten.

In het kosten-batenmodel van Cleven e.a. worden de eventuele opbrengsten en kosten voor de verdachte/dader zelf buiten beschouwing gelaten,³² waarbij wel wordt opgemerkt dat een veelgenoemd voordeel van herstelrecht is dat de afdoe-ning minder schadelijk is voor de dader, zodat er ook baten aan de daderkant aanwezig zijn.

Ad 4: vergroten legitimiteit en andere maatschappelijke baten

De hierboven reeds besproken verbeterde legitimiteit van het strafrecht is ontegenzeggelijk een belangrijke winst, zo stellen ook Cleven e.a. Dit soort maatschappelijke baten kunnen echter niet gemakkelijk in financiële termen worden omgezet. Wanneer herstelrechtvoorzieningen met succes worden ingezet, kan daarnaast worden gedacht aan maatschappelijke baten als herstel van relaties, leefbaarheid en veiligheid binnen een gezin, familie, school, werkplek, sportclub, straat, buurt of wijk.

Op grond van bestaand onderzoek kan worden geconcludeerd dat investeringen in herstelrechtvoorzieningen terugverdiend kunnen worden en dat de inzet van herstelrechtvoorzieningen op langere termijn meer oplevert dan kost.

³¹ Van Velthoven 2007.

³² In navolging van het Ecorys-model van Versantvoort e.a. dat de basis vormt voor het INTER-VICT-model.

Artikelsgewijs

A. Wetboek van Strafvordering

A.I. Eerste Boek inzake algemene bepalingen

Titel III.B. Herstelrechtvoorzieningen

In het huidige Wetboek van Strafvordering bestaat geen Titel III.B in Boek I; het wetboek springt momenteel van Titel III.A naar Titel III.C. Titel III.B is o.i. een geschikte plaats voor de regeling inzake herstelrechtvoorzieningen in strafzaken. In het nieuwe Wetboek van Strafvordering zou de regeling inzake herstelrechtvoorzieningen in strafzaken het beste geplaatst kunnen worden in Boek 6 betreffende bijzondere procedures. Deze regeling – samen met de voorgestelde wijzigingen in de Penitentiaire Beginselenwet, de Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen en de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden – is bedoeld ter incorporatie en hoofdzakelijk ter noodzakelijke uitwerking van het huidige artikel 51h Sv, zodat na invoering van deze titel artikel 51h Sv vervallen kan worden verklaard. In versie 2.0 van het wetsvoorstel is de titel van Titel III.B. gewijzigd van ‘Herstelgerichte afdoening via bemiddeling in strafzaken’ in ‘Herstelrechtvoorzieningen’. Voor deze wijziging zijn verschillende redenen:

- a. met de term ‘herstelrechtvoorzieningen’ wordt expliciet aansluiting gezocht bij de terminologie zoals gebezigd in het huidige artikel 51h Sv;
- b. de term ‘herstelrechtvoorzieningen’ is niet beperkt tot bemiddeling maar ziet ook op andere vormen/modaliteiten van herstelrecht, waaronder mediation en de herstelconferentie (anders dan in versie 1.0 wordt in versie 2.0 van het wetsvoorstel expliciet onderscheid gemaakt tussen bemiddeling, mediation en de herstelconferentie – zie de toelichting bij Artikel I);
- c. de nieuwe titel van Titel III.B. is ‘neutraler’ en voorkomt daardoor verwarring.

Punt c. verdient toelichting. Uit de zogeheten *reality checks* die de initiatiefgroep na publicatie van versie 1.0 van het wetsvoorstel heeft gehouden met o.a. academici, mediators, politieambtenaren en leden van het openbaar ministerie en de zittende magistratuur, bleek dat de titel van Titel III.B. in versie 1.0 (i.e. ‘Herstelgerichte afdoening via bemiddeling in strafzaken’) bij verscheidene mensen de indruk wekte dat daarmee werd gesteld dat na een geslaagde bemiddeling de strafzaak volledig (herstelgericht) zou zijn afgedaan. Met name leden van het openbaar ministerie en de zittende magistratuur hadden de idee dat er na een geslaagde bemiddeling geen ruimte meer was om ‘aanvullend’ te kunnen sanctioneren. Hoewel versie 1.0 feitelijk geen enkele afbreuk deed aan de zelfstandige sanctioneringsbevoegdheid van het openbaar ministerie en de zittende magistratuur – ook niet in het geval van een geslaagde bemiddeling, heeft de initiatiefgroep er niettemin voor gekozen om de titel te wijzigen, opdat elke verwarring op dit punt wordt vermeden. De titelwijziging betekent overigens geen inhoudelijke wijziging op de volgende punten:

- a. de inzet van herstelrechtvoorzieningen dient prioritair te worden onderzocht;
- b. er dient geen beperking te worden aangebracht wat betreft de strafbare feiten in het kader waarvan herstelrechtvoorzieningen kunnen worden ingezet;
- c. de officier van justitie en de rechter dienen bij de sanctionering rekening te houden met een geslaagde mediation of herstelconferentie.

Deze punten hangen samen met het zogeheten subsidiariteitsbeginsel, i.e. het beginsel dat straf en strafrecht altijd *ultimum remedium* behoren te zijn.

Eerste afdeling Instructienorm voor de politie

Artikel I

Artikel I in versie 2.0 van het wetsvoorstel is gewijzigd van een definitiebepaling in een instructienorm voor de politie: ‘De politie wijst het *slachtoffer* en de *verdachte* in een zo vroeg mogelijk stadium op het bestaan van *herstelrechtvoorzieningen*, waartoe in ieder geval behoren *bemiddeling*, *mediation* en de *herstelconferentie*. Zij verstrekt aan het slachtoffer en de verdachte informatie over deze herstelrechtvoorzieningen’. Hiervoor is gekozen om aan te sluiten bij de huidige regeling ingevolge artikel 51h lid 1 Sv. Belangrijk is dat politieambtenaren

objectieve informatie verstrekken over genoemde herstelrechtvoorzieningen. In beginsel kan worden gewerkt met een brochure waarin de belangrijkste informatie staat. Deze instructienorm strekt ook tot waarborging van *informed consent*.

Deze wijziging van definitiebepaling in instructienorm brengt met zich dat definities van de belangrijkste begrippen uit het nieuwe artikel I nu in de Memorie van Toelichting zijn opgenomen. Bij het definiëren van deze begrippen is de initiatiefgroep zich ervan bewust dat het vrijwel onmogelijk is om herstelrechtelijke termen van waterdichte omschrijvingen te voorzien. Dat betekent noodzakelijkerwijs enerzijds dat – waar mogelijk – wordt volstaan met vrij algemene definities en anderzijds dat – waar dat niet mogelijk is – de initiatiefgroep bepaalde keuzes heeft gemaakt, waarbij zij zoveel mogelijk op basis van de *reality checks* (de bijeenkomsten met academici en met name professionals uit de rechtspraktijk die veelvuldig met herstelrecht c.q. herstelrechtvoorzieningen te maken hebben) heeft trachten aan te sluiten bij de terminologie binnen de huidige Nederlandse herstelrechtspraktijk.

Allereerst is het van belang op te merken dat de initiatiefgroep kiest voor de termen *slachtoffer* en *verdachte*. Dat doet zij om aan te sluiten bij de huidige wettelijke terminologie. Niettemin dient te worden bedacht dat herstelrechtsdenkers over het algemeen liever gebruik maken van ‘neutralere’ termen (zoals ‘bij het conflict betrokken partijen/personen’ of gewoonweg ‘betrokkenen’), onder meer omdat niet iedere aangever feitelijk (alleen maar) slachtoffer is en omdat niet iedere persoon tegen wie aangifte wordt gedaan, feitelijk (alleen maar) verdachte/dader is. Bovendien geldt Artikel I ook in de fase vóór aangifte. In deze fase gaat het veeleer om partijen die zich in een conflictsituatie bevinden dan om slachtoffers en verdachten. In deze fase vindt ook nu reeds volop bemiddeling of verwijzing naar bemiddelingsvormen, zoals buurtbemiddeling, plaats. Een geslaagde bemiddeling kan ertoe leiden dat het doen van aangifte wordt voorkomen. Deze vorm van diversie wordt door de initiatiefgroep niet in twijfel getrokken, integendeel: zij wordt juist mede op basis van het hiervoor genoemde subsidiariteitsbeginsel van groot belang gevonden. Om aan te sluiten bij de huidige wettelijke terminologie heeft de initiatiefgroep er evenwel voor gekozen om in Artikel I – en overigens ook in alle andere artikelen uit Titel III.B. – te spreken van slachtoffer en verdachte.

In het wetsvoorstel worden onder het slachtoffer tevens verstaan diens nabestaanden. Tot de nabestaanden behoren:

- a. de echtgenoot of geregistreerde partner dan wel een andere levensgezel;
- b. de bloedverwanten in de rechte lijn en die in zijlijn tot de vierde graad ingesloten en
- c. de stiefouders en -kinderen.

Aangezien in dit wetsvoorstel (zowel in versie 1.0 als in versie 2.0) geen beperking wordt aangebracht wat betreft het soort strafbare feiten in het kader waarvan herstelrechtvoorzieningen kunnen worden toegepast, is deze gelijkschakeling noodzakelijk. Immers, ook bij delicten als zware mishandeling met de dood tot gevolg, dood door schuld (in het verkeer), doodslag en moord behoren herstelrechtvoorzieningen in principe tot de mogelijkheden. Bij de bepaling wie als nabestaanden worden aangemerkt, is aansluiting gezocht bij artikel 51e lid 4 Sv, waarin het de nabestaanden betreft die gebruik mogen maken van het spreekrecht, wanneer het slachtoffer van het strafbare feit is overleden. Terzijde wordt hier opgemerkt dat wat betreft de definitie van de term slachtoffer wordt uitgegaan van artikel 51a lid 1 Sv: ‘Als slachtoffer wordt aangemerkt degene die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit vermogensschade of ander nadeel heeft ondervonden’. Dit artikel wordt door deze voorstellen niet geraakt. Niettemin beperken wij in dit wetsvoorstel de term schade niet tot vermogensschade (zie hieronder). Hoewel bemiddeling en mediation enkel kunnen plaatsvinden tussen natuurlijke personen, is het wel mogelijk dat het slachtoffer een rechtspersoon is (conform artikel 51a lid 1 tweede volzin Sv); de bemiddeling of de mediation zal in een dergelijk geval plaatsvinden met een persoon die gerechtigd is de rechtspersoon te vertegenwoordigen (hetzelfde geldt overigens wanneer de verdachte een rechtspersoon is).

Onder *herstelrechtvoorzieningen* worden procedurele modaliteiten verstaan die uitdrukking geven aan herstelrecht en waartoe in ieder geval behoren bemiddeling, mediation en de herstelconferentie. Onder *herstelrecht* wordt verstaan het handhaven van het recht door het herstellen van de schade die is veroorzaakt door een (vermoedelijk) strafbaar feit, hetgeen het beste kan worden bereikt door vormen van samenwerking tussen (alle) bij het conflict betrokken partijen/personen. De initiatiefgroep spreekt van conflict, omdat dit een brede term is, waaronder

zowel (vermoedelijke) strafbare feiten vallen alsook geschillen in de fase voordat er sprake is van een strafbaar feit (maar die wel tot een strafbaar feit kunnen leiden, indien het geschil niet of niet goed wordt aangepakt). Bovendien wil zij hiermee tot uitdrukking brengen dat er bij strafbare feiten weliswaar sprake is van door het strafrecht gedefinieerde rechtsschendingen, maar dat dit niet wegneemt dat wat de dader heeft gedaan, niet alleen conflicteert met een rechtsstatelijk verbod maar ook met de legitieme belangen en behoeften van het slachtoffer. Het slachtoffer is in letterlijke zin ‘verongelijkt’, doordat de dader zich iets heeft veroorloofd wat in een samenleving van gelijkwaardige rechtssubjecten aan niemand is toegestaan. Herstelrecht is een vorm van conflicthantering, waarin die verongelijking kan worden hersteld. Het doel van herstelrecht is derhalve herstel van de door het (vermoedelijk) strafbare feit ontstane schade, terwijl de weg waarlangs dat herstel dient te worden bereikt, loopt via de participatie en actieve verantwoordelijkheid van het slachtoffer en de verdachte/veroordeelde (en andere leden uit de gemeenschap). Opgemerkt dient te worden dat de term *schade* ruim dient te worden begrepen: zij kan onder meer zien op:

- a. materiële oftewel fysieke schade;
- b. immateriële, psychische oftewel emotionele schade;
- c. relationele schade;
- d. morele schade en
- e. schade aan de rechtsorde.

Bij de inzet van een herstelrechtvoorziening hoeven niet alle vormen van schade te worden geadresseerd. Zoals gezegd worden onder herstelrechtvoorzieningen in ieder geval verstaan bemiddeling, mediation en de herstelconferentie. Anders dan in versie 1.0 wordt in versie 2.0 van het wetsvoorstel expliciet onderscheid gemaakt tussen deze drie herstelmodaliteiten.

Onder *bemiddeling* wordt verstaan een proces onder begeleiding van een bemiddelaar dat partijen/personen in een uit een (vermoedelijk) strafbaar feit ontstaan conflict (in ieder geval het slachtoffer en de verdachte/veroordeelde), in staat stelt op vrijwillige basis met elkaar in gesprek te gaan teneinde onderling tot een oplossing van dat conflict te komen, waarbij primair emotioneel en relationeel herstel centraal staat. In versie 2.0 van het wetsvoorstel is de term bemiddeling gereserveerd voor processen/gesprekken:

- a. in de fase vóór aangifte (indien deze processen/gesprekken positief verlopen, kunnen zij ertoe leiden dat wordt afgezien van het doen van aangifte);
- b. in de tenuitvoerleggingsfase na sanctionering en
- c. *parallel* aan het strafproces, hetgeen inhoudt dat de uitkomst van deze processen/gesprekken geen gevolgen hebben voor het strafproces en de sanctionering.

Tijdens bemiddeling staat primair emotioneel en relationeel herstel centraal. Bemiddeling kan in zowel directe als indirecte vorm voorkomen. Tot bemiddeling behoort eveneens online bemiddeling. Laatstgenoemde bemiddelingsvariant zal in de toekomst waarschijnlijk belangrijker worden, aangezien hiermee ook bemiddeling tussen slachtoffers en verdachten uit andere landen – bijvoorbeeld bij pesten, bedreigen e.d. via internet – wordt vergemakkelijkt.

Onder *mediation* wordt verstaan een proces onder begeleiding van een gekwalificeerde mediator in strafzaken dat partijen/personen in een uit een (vermoedelijke) strafbaar feit ontstaan conflict (in ieder geval het slachtoffer en de verdachte) in staat stelt op vrijwillige basis met elkaar in gesprek te gaan en zo mogelijk bij overeenstemming de schade te regelen die is veroorzaakt door dat (vermoedelijk) strafbare feit, waarbij afspraken omtrent het regelen van de schade worden neergelegd in een schriftelijke overeenkomst. Tijdens mediation kunnen alle vormen van schade aan de orde gesteld worden. Mede omdat de afspraken die partijen/personen met elkaar kunnen maken, van invloed kunnen zijn op het strafproces en de sanctionering, wordt de begeleiding van het proces/gesprek tijdens de mediation opgedragen aan een gekwalificeerde mediator in strafzaken. Dit betekent dat uitsluitend MfN-mediators die daarenboven met succes de opleiding tot mediator in strafzaken hebben gevolgd, het mediationproces in strafzaken mogen begeleiden en faciliteren. Deze begrenzing van de groep mediators is noodzakelijk ter waarborging van de kwaliteit van het mediationproces dat binnen de context van het strafproces plaatsvindt.

In versie 2.0 van het wetsvoorstel, waarin meer aansluiting is gezocht bij de huidige Nederlandse herstelrechtspraktijk, is de term *mediation* exclusief gereserveerd voor processen/gesprekken in het strafproces vanaf het moment van de aangifte tot en met het einde van het strafproces inclusief de sanctionering oftewel tot aan de tenuitvoerleggingsfase; *de facto* gaat het hierbij hoofdzakelijk om processen/

gesprekken tijdens het voorbereidend onderzoek onder leiding van het openbaar ministerie en het onderzoek ter terechtzitting onder leiding van de rechter (de zogeheten OM- en ZM-fase). De reden om het moment van aangifte als ‘cesuur’ te nemen tussen bemiddeling en mediation, vloeit voort uit het gegeven dat de uitkomst van een gesprek na aangifte van invloed kan zijn op de beslissing van de politie om de aangifte/het strafdossier al dan niet ter afdoening door te sturen naar het openbaar ministerie. Bij een positief resultaat bestaat in praktijk de mogelijkheid dat de politie de zaak zelfstandig seponeert (op basis van het zogeheten politiesepot ex artikel 152 lid 2 Sv), waardoor inschrijving/registratie van de zaak bij/door het openbaar ministerie (en daarmee een strafzaak) wordt voorkomen. Gezien het mogelijke gewicht van de uitkomst van het gesprek in deze fase, is ervoor gekozen om aan dergelijke gesprekken de kwaliteitswaarborgen te verbinden die momenteel gelden voor mediation in strafzaken. Welbeschouwd vormt mediation derhalve een *species* van het *genus* bemiddeling. Evenals bemiddeling kan ook mediation in zowel directe als indirecte vorm voorkomen; tot mediation behoort ook online mediation.

Onder de *herstelconferentie* wordt verstaan het proces waarin naast het slachtoffer en de verdachte/veroordeelde ook andere personen die op een of andere wijze betrokken zijn bij of geraakt zijn door het uit een (vermoedelijk) strafbaar feit ontstaan conflict op vrijwillige basis kunnen deelnemen aan het herstelproces en met elkaar in gesprek kunnen gaan om zo mogelijk bij overeenstemming de schade te regelen die is veroorzaakt door dat (vermoedelijk) strafbare feit, waarbij afspraken omtrent het regelen van de schade worden neergelegd in een herstelplan. Ook kunnen deskundigen aanwezig zijn die helpen bij de oplossing van de rond het strafbare feit aan de orde zijnde problematiek. De herstelconferentie is een herstelmodaliteit, waarin de publieke dimensie kan worden vertegenwoordigd door leden uit de gemeenschap, hetgeen vooral aan de orde kan zijn wanneer het strafbare feit indicatief is voor een bredere problematiek die in de leefomgeving van de betrokken partijen speelt. De figuur van de herstelconferentie maakt in ieder geval duidelijk dat de kring van ‘de partijen/personen uit een strafbaar feit ontstaan conflict’ niet beperkt is tot het slachtoffer en de verdachte. In Nederland zijn in het kader van het volwassenenstrafrecht vooralsnog vooral ervaringen opgedaan met bemiddeling en mediation, terwijl in de sfeer van het jeugdstrafrecht meer met het conferentiemodel is geëxperimenteerd. In zeer veel landen

zijn inmiddels positieve ervaringen opgedaan met herstelconferenties. Goede voorbeelden zijn het herstelgericht groepsoverleg in België, het *Youth Conferencing Model* in het Noord-Ierse jeugdstrafrecht en de *Family Group Conferences* in Nieuw-Zeeland. Juist bij jeugdige verdachten en verdachten met een stoornis en in geval van ernstige strafbare feiten spelen vaak machtsverschillen tussen partijen en andere risico's. Een herstelconferentie kan uitkomst bieden door de inzet van een groter netwerk.

In versie 2.0 van het wetsvoorstel wordt onderscheid gemaakt tussen de mediation met ondersteunende personen en de herstelconferentie. Artikel V lid 8 betreft de mediation met ondersteunende personen. Deze bepaling stelt dat het slachtoffer en de verdachte het recht hebben om zich tijdens de mediation te laten bijstaan door een of meer ondersteunende personen, terwijl in het geval van een kennelijk bijzonder kwetsbaar slachtoffer of een kennelijk bijzonder kwetsbare verdachte de mediator ambtshalve onderzoekt of deelname van een of meer ondersteunende personen geboden is. In het kader van de herstelconferentie gaat het ook om andere partijen dan het slachtoffer en de verdachte die op een of andere wijze zelf betrokken zijn bij of geraakt zijn door het uit een (vermoedelijk) strafbaar feit ontstaan conflict én die actief participeren in het overleg en daarbij ook hun eigen belangen en behoeften kunnen hebben. Kortom: hun deelname is meer/anders dan enkel ter ondersteuning van het slachtoffer en/of de verdachte. Gedacht kan worden aan familie, vrienden, bekenden uit de straat/wijk, van school of van de sportclub en aan betrokkenen met een publieke functie, zoals een wijkagent, een reclasseringsmedewerker of iemand van de gemeente of een GGZ-instelling – die een rol kunnen spelen in de totstandkoming van het herstelplan en (het toezicht op) de naleving ervan.

Evenals voor mediation geldt voor de herstelconferentie dat, omdat de afspraken die partijen/personen met elkaar kunnen maken, van invloed kunnen zijn op het strafproces en de sanctionering, de begeleiding van het proces/gesprek tijdens de herstelconferentie uitsluitend wordt opgedragen aan een gekwalificeerde mediator in strafzaken. Voor deze mediator gelden, in aanvulling op de noodzakelijke kwaliteitseisen voor mediators, scholingseisen ten behoeve van het faciliteren van herstelconferenties. Ook hier is de noodzaak gelegen in waarborging van de kwaliteit van het proces tijdens een herstelconferentie dat binnen de context van het strafproces plaatsvindt.

Tweede afdeling Mediation in de fase voor toezending van het straf-dossier door de politie aan het openbaar ministerie

Artikel II

Anders dan in versie 1.0 wordt in versie 2.0 van het wetsvoorstel expliciet aandacht besteed aan de inzet van herstelrechtvoorzieningen in de politiefase, waarmee wordt bedoeld de fase vóór inzending van de aangifte/het strafdossier door de politie naar het openbaar ministerie. Hoewel bemiddeling ook kan plaatsvinden in de fase vóór aangifte, is in het voorliggende wetsvoorstel enkel een regeling opgenomen vanaf het moment van aangifte: vanaf dat moment bevindt de zaak zich daadwerkelijk in het strafproces en om die reden kan op basis van versie 2.0 van het wetsvoorstel enkel nog mediation worden toegepast. Vóór aangifte kan de politie – op basis van de algemene instructienorm zoals neergelegd in Artikel I – partijen/personen wijzen op de mogelijkheid van bemiddeling. Indien een bemiddeling slaagt, kan het zijn dat wordt afgezien van het doen van aangifte, op grond waarvan de politie kan besluiten geen verder onderzoek te verrichten en over te gaan tot een politiesepot. **Artikel II lid 1** betreft de situatie waarin wel aangifte wordt gedaan door het (vermoedelijke) slachtoffer. Wanneer dat het geval is, hebben zowel het slachtoffer dat aangifte doet als degene die door deze aangifte als de verdachte wordt beschouwd, het recht te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is. De politie wijst beide partijen op dit recht en verstrekt hen objectieve informatie over het mediationproces. Uit de toelichting bij Artikel I volgt dat onder mediation wordt verstaan een proces onder begeleiding van een gekwalificeerde mediator in strafzaken dat partijen/personen in een uit een (vermoedelijke) strafbaar feit ontstaan conflict (in ieder geval het slachtoffer en de verdachte) in staat stelt op vrijwillige basis met elkaar in gesprek te gaan en zo mogelijk bij overeenstemming de schade te regelen die is veroorzaakt door dat (vermoedelijk) strafbare feit, waarbij afspraken omtrent het regelen van de schade worden neergelegd in een schriftelijke overeenkomst. Zoals gezegd in genoemde toelichting is in de versie 2.0 van het wetsvoorstel de term mediation exclusief gereserveerd voor processen/gesprekken in het strafproces vanaf het moment van de aangifte tot en met het einde van het strafproces inclusief de sanctionering oftewel tot aan de tenuitvoerleggingsfase. De reden om het moment van aangifte als ‘cesuur’ te nemen tussen bemiddeling en mediation, vloeit voort uit het gegeven dat de uitkomst van een gesprek na aangifte van invloed kan zijn op de

beslissing van de politie om de aangifte/het strafdossier al dan niet ter afdoening door te sturen naar het openbaar ministerie. Bij een positief resultaat bestaat in praktijk de mogelijkheid dat de politie de zaak zelfstandig seponeert, waardoor een strafzaak wordt voorkomen. Gezien het mogelijke gewicht van de uitkomst van het gesprek in deze fase, is ervoor gekozen om aan een dergelijke processen/ gesprekken de kwaliteitswaarborgen te verbinden die gelden voor mediation in strafzaken. Welbeschouwd vormt mediation derhalve een *species* van het *genus* bemiddeling. In lijn met Artikel IV lid 2 is in **Artikel II lid 2** geregeld dat het verzoek als bedoeld in lid 1 uitsluitend kan worden afgewezen op basis van zwaarwegende gronden, terwijl in lijn met Artikel IV lid 3 in **Artikel II lid 3** is bepaald dat tijdens de politiefase de hulpofficier van justitie beslist op het verzoek en over de verwijzing naar het mediationbureau van de rechtbank.

Genoemd bureau heeft een centrale rol bij de totstandkoming van de mediation en bij de verantwoording en monitoring van het mediationtraject. Het neemt contact op met zowel het slachtoffer als de verdachte om hen van nadere informatie over mediation in strafzaken te voorzien. Indien beide partijen instemmen met mediation, stelt het mediationbureau vervolgens een mediator aan. Bij een verzoek dat is gedaan door het slachtoffer en de verdachte gezamenlijk, worden beiden op de hoogte gesteld van de beslissing door de hulpofficier van justitie op het verzoek. Bij een eenzijdig verzoek wordt enkel de verzoeker daarvan op de hoogte gesteld. Tot slot worden in **Artikel II lid 4** de Artikelen V (het mediationproces) en VI (het mediationresultaat) van overeenkomstige toepassing verklaard op de mediation tijdens de politiefase.

Derde afdeling Mediation in strafzaken in de fase na toezending van het strafdossier door de politie aan het openbaar ministerie: het voorbereidend onderzoek en het onderzoek ter terechtzitting

Vanaf het moment dat de aangifte/het strafdossier door de politie naar het openbaar ministerie wordt ingezonden en daar wordt geregistreerd, is sprake van een strafzaak. Zoals gezegd, in versie 2.0 van het wetsvoorstel is ervoor gekozen om vanaf het moment van aangifte zodanige waarborgen aan de bemiddeling te verbinden dat sprake is van mediation. Om die reden luidt de titel van de Derde afde-

ling ‘Mediation in strafzaken’. Het betreft de fase van het voorbereidend onderzoek en het onderzoek ter terechtzitting (de zogeheten OM- en ZM-fase).

Artikel III

De instructienorm zoals neergelegd in deze bepaling zal, om haar werkzaam te laten zijn, de meeste scholings- en vormingsaandacht vragen. Het gaat erom dat ambtenaren werkzaam bij rechterlijke macht, onder wie parketsecretarissen, officieren van justitie en rechters (tot wie ook rechter-commissarissen behoren), een ingezonden dan wel aangebrachte strafzaak leren in te schatten op dimensies die wijzen op herstelpotentieel. Natuurlijk moeten en mogen de juridische dimensies niet worden verwaarloosd, maar met de beoordeling of een bepaalde handelwijze kan worden vervolgd en bestraft, is de kous nog niet af. Een vraag die aan belang moet winnen is: wat is in deze zaak de beste of meest betekenisvolle reactie en in hoeverre kunnen – om dat te bepalen – de partijen/personen worden betrokken in een communicatieproces, onderling, samen met een justitiële actor? Kan een afdoeningsvorm worden gerealiseerd die het grootst mogelijke draagvlak van de partijen kan hebben? Deze instructienorm dient ook als waarborg van *informed consent*. Objectieve criteria zullen op dit punt een rol kunnen spelen (Welke relatie bestaat er tussen het slachtoffer en de verdachte? Om welke strafbare handeling gaat het? In hoeverre heeft deze strafbare handeling objectief gezien herstelbare gevolgen gehad?). Maar ook subjectieve criteria die van nog groter belang kunnen zijn (Hoe staan de partijen op dit moment tegenover de gebeurtenissen en elkaar? Wat houden zij voor wenselijk en mogelijk?).

Artikel IV

Artikel IV lid 1 spreekt niet van een recht op mediation. Een dergelijk recht kan niet worden verleend. Immers, de mogelijkheid van mediation is afhankelijk van de *bereidheid* van andere personen betrokken in het conflict en de beoordeling door functionarissen die verantwoordelijk zijn voor een justitieel aanvaardbare afdoening. Echter, het recht te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is, moet dan wel sterk worden neergezet en in hoge mate gerespecteerd – als een recht van zowel het slachtoffer als de verdachte.

Artikel IV lid 2: indien sprake is van een eenzijdig verzoek van het slachtoffer of de verdachte dan wel een gezamenlijk verzoek van het slachtoffer en de verdachte, is een afwijzing van dit verzoek aan strikte voorwaarden gebonden. In dat kader

moet worden gedacht aan zwaarwegende gronden ontleend aan het algemeen belang (bijv. een ernstig geschokte rechtsorde) dan wel ernstige aanwijzingen voor secundaire of nieuwe victimisatie die te allen tijde dient te worden voorkomen. Onder nieuwe victimisatie wordt tevens verstaan de mogelijke victimisatie van de verdachte. In tegenstelling tot versie 1.0 staat in versie 2.0 van het wetsvoorstel niet langer dat een gezamenlijk verzoek nooit kan worden afgewezen. In versie 2.0 kan derhalve óók een gezamenlijk verzoek worden afgewezen op basis van zwaarwegende gronden. Het ligt evenwel voor de hand dat in het geval van een gezamenlijk verzoek nog striktere voorwaarden voor afwijzing gelden dan bij een eenzijdig verzoek. Immers, verzoeken het slachtoffer en de verdachte *samen* om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is, dan zijn er kennelijk goede voorwaarden aanwezig om tot een geslaagde mediation te komen. Bedacht moet worden dat, als justitie daarop ingaat, de legitimiteit en waarschijnlijk ook de effectiviteit van de uiteindelijke afdoening alleen maar groter zal zijn. Echter, mocht bijvoorbeeld blijken dat er ondanks het gezamenlijke verzoek sprake is van een *niet te repareren* machtsongelijkheid tussen partijen of van de uitoefening van dwang door de ene partij op de andere partij, dan kan dat een zwaarwegende grond zijn om het verzoek alsnog af te wijzen, met dien verstande dat in een dergelijk geval eerst dient te worden onderzocht of de geconstateerde machtsongelijkheid kan worden geneutraliseerd door gebruik te maken van een mediation met ondersteunende personen dan wel een herstelconferentie. Iedere afwijzing van een verzoek om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is, moet worden gemotiveerd en schriftelijk aan het slachtoffer en de verdachte medegedeeld. Bij een verzoek dat is gedaan door het slachtoffer en de verdachte gezamenlijk, worden beiden op de hoogte gesteld van de beslissing door het openbaar ministerie of de rechter op het verzoek. Bij een eenzijdig verzoek wordt enkel de verzoeker daarvan op de hoogte gesteld.

Artikel IV lid 3: het is van belang dat een verzoek om te doen onderzoeken of een mediation in een concrete strafzaak mogelijk is, kan worden gedaan op ieder moment in de zogeheten OM- en ZM-fase. De OM-fase ligt besloten in de term voorbereidend onderzoek; in deze fase beslist het openbaar ministerie op het mediationverzoek. Tijdens het onderzoek ter terechtzitting beslist de rechter hierop. De tenuitvoerleggingsfase blijft hier buiten beschouwing, omdat deze fase geen deel uitmaakt van het strafproces (zie met betrekking tot de tenuitvoerleggingsfase de in dit wetsvoorstel voorgestelde wijzigingen in de Penitentiaire

Beginselenwet, de Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen en de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden). In versie 2.0 van het wetsvoorstel is op basis van de *reality check* bijeenkomsten verdere aansluiting bij de huidige Nederlandse herstelrechtspraak gezocht door in lid 3 op te nemen dat het openbaar ministerie dan wel de rechter na een positieve beslissing op het verzoek als bedoeld in Artikel IV, de zaak verwijst naar het mediationbureau van de rechtbank. Het mediationbureau geeft vervolgens de opdracht tot het onderzoek waar het slachtoffer en/of de verdachte om hebben verzocht, aan een van de mediators die bij het mediationbureau als zodanig staat ingeschreven. Opmerking verdient overigens dat, hoewel gesproken wordt van het mediationbureau van de rechtbank, momenteel circa 80% van alle mediations in strafzaken afkomstig is vanuit de OM-fase, waaronder ZSM. Ook is een deel van de mediations in strafzaken afkomstig vanuit de beklagprocedure ex artikel 12 Sv bij het gerechtshof (zie nader het voorgestelde art. 12m Sv).

Opgemerkt dient te worden dat mediation ook mogelijk is tijdens de vrijheidsbeneming voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting (het zogeheten voorarrest). Zowel het slachtoffer als de verdachte heeft tijdens het ophouden voor onderzoek, de in verzekeringstelling en de voorlopige hechtenis van de verdachte ingevolge Artikel IV lid 1 het recht om te doen onderzoeken of mediation mogelijk is. Ingevolge Artikel IV lid 2 kunnen de (hulp)officier van justitie (tijdens het ophouden voor verhoor en de in verzekeringstelling), de rechter-commissaris (tijdens de bewaring) en de rechtbank (tijdens de gevangenhouding- en neming) het slachtoffer en de verdachte te allen tijde in overweging geven een beroep te doen op hun recht te verzoeken om te doen onderzoek of mediation in de strafzaak mogelijk is. Conform Artikel IV lid 3 kan een dergelijk verzoek uitsluitend gemotiveerd worden afgewezen op basis van zwaarwegende gronden. Tijdens het ophouden voor onderzoek en de in verzekeringstelling beslist de (hulp)officier van justitie op het verzoek en over de verwijzing naar het mediationbureau van de rechtbank. Tijdens de voorlopige hechtenis beslist de rechter-commissaris dan wel de rechtbank op het verzoek en over de verwijzing naar het mediationbureau. Hoewel dit niet expliciet in het wetsvoorstel is opgenomen, ligt het voor de hand dat, wanneer de mediation slaagt, de (hulp)officier van justitie daarmee, voor zover relevant, rekening houdt in het kader van de invrijheidstelling ingevolge artikel 58 lid 3 respectievelijk artikel 57 lid 3 en de rechter-commissaris dan

wel de rechtbank in het kader van de bevoegdheid om de voorlopige hechtenis ingevolge artikel 69 op te heffen dan wel ingevolge artikel 80 te schorsen. Indien het slachtoffer en de verdachte in het kader van de mediation afspraken hebben neergelegd in een overeenkomst, kan onder de voorwaarden van de schorsing van de voorlopige hechtenis worden opgenomen dat de verdachte de overeenkomst volledig naleeft. Gedacht kan worden aan afspraken die verband houden met contact- en gebiedsverboden.

Artikel V

In versie 2.0 van het wetsvoorstel zijn de artikelen IV (het onderzoek voorafgaand aan de mediation) en V (de mediation) uit versie 1.0 samengevoegd tot het voorliggende Artikel V. De belangrijkste reden hiervoor is dat tijdens de *reality check* bijeenkomsten duidelijk werd dat wat in versie 1.0 als het onderzoek voorafgaand aan de mediation werd beschouwd, in praktijk tot de mediation wordt gerekend. Het huidige Artikel V bevat hoofdzakelijk een aantal waarborgen tijdens de mediation.

Artikel V lid 1 drukt uit dat na toewijzing van het verzoek en verwijzing naar het mediationbureau door het openbaar ministerie dan wel de rechter ingevolge Artikel IV, het niet toelaatbaar is om de kennisname van relevante processtukken, waartoe in ieder geval de aangifte en de verklaring van de verdachte behoren, en de persoonsgegevens van het slachtoffer en die van de verdachte te onthouden aan het mediationbureau dat de mogelijkheid van mediation zal onderzoeken. In de huidige praktijk komt het niet verschaffen van deze persoonsgegevens nog weleens voor.

Artikel V lid 2 zorgt voor de noodzakelijke waarborg van de vertrouwelijkheid: de door het mediationbureau ontvangen (persoons)gegevens ten aanzien van het slachtoffer of de verdachte, zoals genoemd in Artikel V lid 1, worden in beginsel niet bekend gemaakt aan de verdachte respectievelijk het slachtoffer.

Artikel V lid 3 waarborgt de vrijwilligheid in de zin van *informed consent*. De instructienorm is gemodelleerd naar de instructienorm zoals neergelegd in Artikel III lid 1, met dien verstande dat in Artikel V lid 3 sprake is van een uitgebreide instructienorm, aangezien gesproken wordt van ‘volledige en objectieve informatie over het mediationproces alsook over de mogelijke gevolgen van deelname hieraan’. Het is in dit verband van belang op te merken dat het INTERVICT-onderzoek naar de huidige mediation-pilots in Nederland vermeldt dat de vrijwillig-

heid van slachtoffer en dader weleens onder druk staat door de onbekendheid of onduidelijkheid over de implicaties van het mediationaanbod (Cleven e.a. 2015, p. 7). Artikel V lid 3 impliceert vanzelfsprekend dat het slachtoffer en de verdachte voldoende bedenktijd krijgen alvorens te beslissen op het verzoek.

Artikel V lid 4 stelt dat, wanneer blijkt dat mediation tussen het slachtoffer en de verdachte mogelijk is, de door het mediationbureau voor de zaak aangestelde mediator zodanig voortvarend te werk gaat dat hij ernaar streeft de mediation binnen zes weken af te ronden. Deze termijn van zes weken is op basis van de *reality check* bijeenkomsten ontleend aan de huidige Nederlandse mediationpraktijk. Voor de volledigheid: in praktijk heeft de mediator momenteel twee weken de tijd om te onderzoeken of partijen kunnen en willen deelnemen aan mediation. Vanaf het moment van aanmelding voor tot en met afronding van de mediation geldt een termijn van zes weken. In het kader van zijn onderzoek naar de mogelijkheid van mediation slaat de mediator acht op de in praktijk aanvaarde gevallen waarin mediation in de regel geen doorgang kan vinden. Daarbij gaat het om de volgende gevallen:

- a. indien de verdachte de elementaire feiten die aan de strafzaak ten grondslag liggen of diens betrokkenheid daarbij geheel ontkent en/of geen verantwoordelijkheid wil nemen daarvoor;
- b. indien het slachtoffer of de verdachte niet wil deelnemen aan de mediation;
- c. indien het slachtoffer of de verdachte onvoldoende in staat moet worden geacht de betekenis van de mediation alsook de mogelijke gevolgen van deelname daaraan, te begrijpen.

Hoewel deze genoemde gevallen ook een rol kunnen spelen in het kader van de beslissing van het openbaar ministerie of de rechter als bedoeld in Artikel IV, is ervoor gekozen om deze gevallen expliciet voor de mediator op te nemen in het kader van diens onderzoek of mediation mogelijk is, aangezien de mediator na zijn onderzoek meer informatie heeft om op gedegen wijze te kunnen vaststellen of er al dan niet sprake is van één of meer van de genoemde gevallen.

Artikel V lid 5 waarborgt de vrijwilligheid van de partijen wat betreft hun deelname aan mediation, daar het slachtoffer en de verdachte hun instemming met deelname te allen tijde kunnen intrekken. Wordt instemming met deelname door het slachtoffer of de verdachte ingetrokken, dan zal het afloopbericht zoals genoemd in Artikel VI lid 1 vermelden dat de mediation voortijdig is beëindigd.

Artikel V lid 6 bepaalt dat de communicatie tijdens de mediation vertrouwelijk is. Het slachtoffer en de verdachte zijn tot geheimhouding verplicht, met dien verstande dat zij met elkaar kunnen afspreken dat bepaalde informatie toch naar buiten wordt gebracht. Wel is bepaald dat, indien de mediation leidt tot afspraken die worden neergelegd in een overeenkomst, in ieder geval de inhoud daarvan bij de processtukken wordt gevoegd en derhalve bekend wordt bij het openbaar ministerie respectievelijk de rechter.

Artikel V lid 7 behelst een geheimhoudingsplicht voor de mediator, hetgeen gewaarborgd wordt door het toekennen van een verschoningsrecht. Dit verschoningsrecht is expliciet opgenomen in Artikel V lid 7. Niettemin zou er evenzeer voor kunnen worden gekozen om de mediator als verschoningsgerechtigde te aanvaarden in het kader van de verschoningsbepaling van artikel 218 Sv; om die reden is ervoor gekozen om in Artikel V lid 7 expliciet te verwijzen naar artikel 218 Sv.

Artikel V lid 8 biedt het slachtoffer en de verdachte de bevoegdheid om zich tijdens de mediation te laten bijstaan door derden wier aanwezigheid en steun door hen gewenst is (o.a. familieleden of vrienden). In geval van een kennelijk bijzonder kwetsbaar slachtoffer of een kennelijk bijzonder kwetsbare verdachte dient door de mediator te worden onderzocht of een mediation met ondersteunende personen de meest passende herstelrechtvoorziening is; dat dit zo zal zijn, is hier derhalve het wettelijk vermoeden. Ter bepaling van wat onder bijzonder kwetsbaar dient te worden verstaan, wordt in dit wetsvoorstel aansluiting gezocht bij de Europese slachtofferrichtlijn 2012/29/EU. Daarin worden bijvoorbeeld slachtoffers van mensenhandel genoemd alsook jeugdige slachtoffers van zedenmisdrijven. Niettemin kan in een concrete strafzaak een dergelijk slachtoffer eerder assertief en sterk blijken te zijn dan bijzonder kwetsbaar; om deze redenen wordt gevergd dat de kwetsbaarheid klaarblijkelijk aanwezig is. Ook voor de ondersteunende personen geldt op grond van de derde volzin in Artikel V lid 8 een geheimhoudingsplicht.

Artikel V lid 9 geeft het slachtoffer en de verdachte het recht op bijstand door een raadsman tijdens de mediation. Met name twee momenten zijn hier van belang:

- a. het moment voorafgaand aan de mediation (wel of niet deelnemen?);
- b. het moment na de mediation, in het bijzonder wanneer er afspraken zijn gemaakt die zijn neergelegd in een overeenkomst (wel of niet instemmen met de overeenkomst?).

Hieruit vloeit voort dat ‘tijdens de mediation’ ruim dient te worden opgevat en ook behelst vóór en na de eigenlijke mediation. Hoewel in Nederland inmiddels onder invloed van EHRM-rechtspraak en EU-regelgeving geldt dat een verdachte reeds voorafgaand aan zijn eerste politieverhoor recht heeft op bijstand door een raadsman (consultatiebijstand) en daarna op verhoorsbijstand, geldt echter slechts voor ernstige(re) strafbare feiten dat hij zo nodig een raadsman krijgt toegewezen. Mede omdat mediation ook vóór het eerste politieverhoor kan plaatsvinden (namelijk na aangifte maar vóór het eerste politieverhoor) is het zaak om bij wet te regelen dat verdachten, indien zij een beroep doen op hun recht ingevolge Artikel IV, zo nodig kosteloos een raadsman krijgen toegevoegd. Wegens de *equality of arms* dient vanzelfsprekend hetzelfde te gelden voor slachtoffers.

Artikel V lid 10 bepaalt dat het slachtoffer en de verdachte die de Nederlandse taal niet of niet voldoende machtig is, tijdens de mediation recht hebben op bijstand door een tolk. Ook hier geldt dat tijdens de mediation ruim dient te worden opgevat en ook behelst vóór en na de eigenlijke mediation. Vanzelfsprekend geldt voor zowel de raadsman als de tolk die aan mediation deelneemt, een geheimhoudingsplicht.

Artikel VI

Artikel VI lid 1 stelt dat het afloopbericht het bemiddelingsresultaat weergeeft. Het afloopbericht bevat in ieder geval geen informatie over of evaluatie van het gedrag van de partijen tijdens het mediationproces (cfm. de *Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe to the Member States No. R (99) 19 concerning mediation in penal matters*). Is sprake van een niet-geslaagde mediation of is mediation niet mogelijk gebleken, dan wordt niet gezegd aan wie of wat dat precies lag. Dat behoort tot de sfeer van de vertrouwelijkheid van de mediation.

Artikel VI lid 2 biedt een garantie tegen zowel ongepaste druk op de verdachte die niets voelt voor mediation in zijn stafzaak als het mogelijke ontstaan van ongepaste schuldgevoelens bij het slachtoffer dat niet aan mediation wil beginnen of daaruit wil stappen (cfm. de *Basic Principles on the use of Restorative Justice programmes in criminal matters*, ECOSOC Res. 2000/14). Het gebruikelijke, eventueel door OM-richtlijnen of LOVS-oriëntatiepunten ‘gestuurde’ sanctiepatroon wordt dan weer dominant

Artikel VI lid 3 betreft een verruiming van het huidige artikel 51h lid 2 Sv, dat stelt dat rekening wordt gehouden met een tussen slachtoffer en verdachte bereikte overeenkomst. Gesproken wordt nu van ‘een geslaagde mediation’ en niet alleen van ‘een overeenkomst’, aangezien een geslaagde mediation niet hoeft te resulteren in een overeenkomst. In sommige gevallen kan een goed gesprek tussen partijen voldoende worden geacht, terwijl in andere gevallen afspraken niet in een overeenkomst (kunnen) worden neergelegd. Niettemin is in dergelijke gevallen sprake van een geslaagde mediation. Verder staat hier nu expliciet dat niet alleen de rechter, zoals in het huidige artikel 51h lid 2 Sv het geval is, maar ook de officier van justitie rekening houdt met een geslaagde mediation.

Lid 3 behelst een belangrijke beleidskeuze betreffende sanctionering die straftheoretisch kan worden uitgewerkt en verdedigd. Gestreefd dient te worden naar een praktijk waarin het vermijden van (korte) vrijheidsbenemende sancties mogelijk kan worden door het bevorderen van consensuele afspraken tussen de partijen, zo nodig aangevuld door justitie met vrijheidsbeperkende sancties (bijvoorbeeld een taakstraf of elektronische detentie). Dat biedt een samenstel van positieve en negatieve gedragsbeïnvloedingsimpulsen dat beter werkt dan een louter negatief sanctiepakket. Aandacht verdient in dit verband dat circa 75% van alle gedetineerden momenteel korter dan drie maanden gevangen zit, terwijl uit onderzoek blijkt dat (korte) gevangenisstraffen weinig effectief zijn wanneer het de voorkoming van recidive betreft, integendeel: gematchte vergelijking maakt duidelijk dat de recidive na (korte) gevangenisstraffen significant hoger ligt dan na een taakstraf; hetzelfde geldt overigens bij gematchte vergelijking tussen (korte) gevangenisstraffen en elektronische detentie (Wermink e.a. 2009; Blokland e.a. 2015). Voorts toont recent onderzoek aan dat na drie maanden detentie gedetineerden significant impulsiever zijn geworden, waardoor de kans op recidive stijgt (Meijers e.a. 2018). De formulering van lid 3, waarin de rechterlijke straftoemingsvrijheid overigens volledig wordt gerespecteerd, maakt mediation ook mogelijk bij ernstige strafbare feiten, waarbij in de regel niet kan worden volstaan met een geslaagde mediation aangevuld met een taakstraf.

Lid 3 bepaalt voorts dat in het kader van de sanctieoplegging de partijen door de officier van justitie dan wel de rechter worden gehoord, terwijl de officier dan wel de rechter bovendien de uiteindelijke sanctieoplegging aan de partijen uitlegt. Met deze bepaling wordt ernaar gestreefd de consensus dan wel de aanvaarding wat betreft de sanctieoplegging zo groot mogelijk te maken bij de partijen. Zij

past bovendien bij en vloeit voort uit de behoefte aan rechtdoen met een hogere communicatieve kwaliteit. Het betreft hier een moment van normverheldering en bekrachtiging dat o.i. nog veel belangrijker is dan de verwerping van het delictgedrag die besloten ligt in de formele sanctie.

Artikel VI lid 4: in versie 2.0 van het wetsvoorstel wordt in dit lid expliciet onderscheid gemaakt tussen twee situaties: de situatie waarin een overeenkomst – resulterende uit een geslaagde mediation – reeds volledig is nageleefd en de situatie waarin er nog verplichtingen uit die overeenkomst in de naaste toekomst moeten worden nagekomen. In het eerste geval kan worden volstaan met een onvoorwaardelijk sepot. In het tweede geval moet echter aandacht worden besteed aan de nakoming door een vorm van toezicht en controle in het kader van een voorwaardelijk sepot. Eén van de constatering uit het INTERVICT-onderzoek naar de rol van bemiddeling in het strafrecht in Nederland is dat het openbaar ministerie nog steeds vaak onvoorwaardelijk seponeert na een geslaagde mediation – ook wanneer in een overeenkomst opgenomen afspraken nog moeten worden nageleefd (Cleven e.a. 2015, p. 8-9). Dat mag o.i. niet meer zo zijn wanneer sprake is van een overeenkomst met daarin opgenomen *harde* nog na te komen afspraken, want de consequentie ervan is dat, wanneer een overeenkomst uiteindelijk slecht of geheel niet wordt nageleefd, het slachtoffer als het ware met lege handen staat en een art. 12 Sv-procedure zou moeten starten. Er kan aan worden herinnerd dat de relatief succesvolle experimenten met dading in de jaren negentig van de vorige eeuw werden beëindigd met name vanwege onvrede bij het openbaar ministerie dat het geen middelen had, indien de uitvoering van de dadingsovereenkomst gebrekkig bleek; dit laat overigens onverlet dat de meeste verdachten (circa 95%) hun afspraken nakwamen – hoogstwaarschijnlijk mede vanwege het consensuele karakter van dading. Bovendien kan een kaal sepot de demoraliserende indruk wekken dat het niet erg uitmaakt of de afspraken die gemaakt zijn worden nageleefd of niet. In een meer normatief-communiquerende handhaving past het om de afspraken serieus te nemen door er interesse in te tonen of en hoe ze worden nageleefd en te onderzoeken waarom afspraken eventueel niet of anders worden nageleefd.

Artikel VI lid 5 is nieuw en strekt tot het openbreken van het huidige stelsel inzake artikel 348/350 Sv. De idee erachter is dat, ook wanneer het onderzoek ter terechtzitting reeds is aangevangen en de rechter dientengevolge volgens de huidige wetgeving een einduitspraak moet doen ingevolge artikel 351/352 Sv, de

mogelijkheid moet bestaan dat de rechter – bij wijze van nieuwe einduitspraak – de zaak geëindigd kan verklaren wegens een geslaagde mediation. In beginsel wordt in Artikel VI lid 6 gesproken van ‘een geslaagde mediation’ en niet van ‘een overeenkomst’, omdat, zoals reeds opgemerkt, een geslaagde mediation niet hoeft te resulteren in een overeenkomst. In sommige gevallen kan een goed gesprek tussen partijen voldoende worden geacht, terwijl in andere gevallen afspraken niet in een overeenkomst (kunnen) worden neergelegd. Niettemin is in dergelijke gevallen sprake van een geslaagde mediation. Voor de gevallen waarin er wel sprake is van een overeenkomst, geldt – in lijn met Artikel VI lid 4 – dat deze zaak uitsluitend geëindigd kan worden verklaard onder de voorwaarde dat de overeenkomst waarin harde te controleren afspraken zijn neergelegd, wordt nageleefd. Zoals in Artikel VI lid 4 in een dergelijk geval sprake moet zijn van een *voorwaardelijk* sepot, zo moet volgens Artikel VI lid 6 dan minimaal sprake van een *voorwaardelijke* zaakbeëindiging. Voor een (voorwaardelijke) zaakbeëindiging ingevolge Artikel VI lid 5 na een geslaagde bemiddeling zou overigens moeten gelden dat deze uitspraken in beginsel geen negatieve invloed uitoefenen op het verkrijgen van een Verklaring omtrent Gedrag (VoG) voor de verdachte.

Artikel VI lid 6 bepaalt – anders dan in versie 1.0 van het wetsvoorstel – wel aan wie het toezicht op de naleving van de overeenkomst wordt toebedeeld. Conform het systeem der wet wat betreft toezicht op de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke sancties wordt deze taak in versie 2.0 toebedeeld aan het openbaar ministerie. Afhankelijk van de gemaakte afspraken tussen partijen is goed denkbaar dat de reclassering hierbij betrokken wordt door het openbaar ministerie. Om die reden bepaalt de tweede volzin van lid 7 dat het openbaar ministerie een reclasseringsinstelling of een andere maatschappelijk instelling opdracht kan geven toezicht te houden op de naleving van de overeenkomst. In die zin is aansluiting gezocht bij de huidige regeling omtrent toezicht op de naleving van bijzondere voorwaarden in het kader van de voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke invrijheidstelling. Bedacht moet verder worden dat overeenkomsten programmatische plannen kunnen bevatten die toezicht en steun vragen en dat tijdens de mediation (of herstelconferentie) ook kan worden vastgelegd wie dit toezicht en deze steun gaan bieden. Dat kunnen mensen uit het netwerk van partijen zijn, maar ook professionals uit onderwijs, zorg etc.

Vierde afdeling **Bijzondere bepalingen betreffende de toepassing van mediation en herstelconferenties in jeugdstrafzaken**

Artikel VII

De regels ten aanzien van minderjarige slachtoffers en verdachten dienen in lijn te zijn met het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (artt. 37, 39 en 40 IVRK) en aanverwante internationale regels en richtlijnen (zoals de *Beijing Rules* en *General Comment No. 10*). Daarin liggen sterke normen besloten die een herstelgerichte justitie impliceren, zoals het pedagogische uitgangspunt, het mogen leren van fouten, de vooropstelling van het belang van het kind en het recht op participatie van de jongere in zaken die hem aangaan, waarbij rekening wordt gehouden met diens zich ontwikkelende vermogens. Het betreft ook normen als het verstrekken van informatie in begrijpelijke taal en het inzetten van gespecialiseerde mediators en andere professionals met kennis van jeugdzaken. Het VN-Comite inzake de Rechten van het Kind stelt in *General Comment No. 10* over *juvenile justice* dat ‘een aanpak gericht op het verbeteren van communicatie via mediationgesprekken en een herstelrechtelijke aanpak in zaken van minderjarigen voorrang heeft op een repressieve aanpak en vergelding’.

De raad voor de kindbescherming dient in zijn rol van onderzoeker van het kind in strafzaken te kunnen adviseren omtrent de inzet van herstelrechtvoorzieningen. Deze situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen tijdens de inverzekeringstelling of gedurende het raadsonderzoek. Deze adviesfunctie is in het geval van minderjarige verdachten neergelegd in **Artikel VII lid 1**.

Bij minderjarige verdachten zijn het openbaar ministerie en de rechter op basis van **Artikel VII lid 2** ambtshalve verplicht om te onderzoeken of mediation of een herstelconferentie mogelijk is. De mediator onderzoekt vervolgens of een mediation dan wel een herstelconferentie de meest passende herstelrechtvoorziening is. Een en ander gebeurt onder verantwoordelijkheid van het mediationbureau. Met name in het jeugdstrafrecht wordt reeds veelvuldig met succes gewerkt met herstelconferenties. Evenals voor kwetsbare slachtoffers en verdachten kan het voor minderjarige slachtoffers en verdachten van belang zijn om voor hen belangrijke personen uit hun sociale omgeving aan te duiden als gewenste deelnemers aan een mediation – dit ter ondersteuning en ter belangenbehartiging. Hierbij hoeft niet altijd aan gezinsleden te worden gedacht; hun participatie kan onder

omstandigheden juist ongewenst zijn. Ook kan het nodig zijn om vertegenwoordigers te betrekken uit de gemeenschap, zoals een jeugdreclasserder of een wijkagent, zoals gebeurt in het herstelgericht groepsoverleg (hergo) in Vlaanderen en bij de *Family Group Conferences* in Nieuw-Zeeland. Wanneer derden actief gaan participeren in het proces/gesprek en zij derhalve meer gaan doen dan enkel het slachtoffer of de verdachte ondersteunen, is sprake van een herstelconferentie. Is enkel sprake van personen die het slachtoffer of de verdachte ondersteunen, dan is sprake van een mediation als bedoeld in Artikel V lid 8 dat in Artikel VII lid 6 van overeenkomstige toepassing wordt verklaard in jeugdstrafzaken. Zoals bij de definiëring van de herstelconferentie reeds is aangegeven, is de herstelconferentie een herstelmodaliteit waarin de publieke dimensie kan worden vertegenwoordigd door leden uit de gemeenschap, hetgeen vooral gewenst kan zijn, wanneer het strafbare feit indicatief is voor een bredere problematiek die in de leefomgeving van de betrokken partijen speelt.

Artikel VII lid 3 impliceert dat deelname aan een mediation door minderjarige verdachten wordt aangemerkt als een intensief sanctioneringstraject dat in beginsel als afdoende kan worden beschouwd. Een geslaagde mediation al dan niet met steunfiguren of een geslaagde herstelconferentie op het niveau van het openbaar ministerie leidt om die reden tot een al dan niet voorwaardelijk sepot en op het niveau van de rechter tot een al dan niet voorwaardelijke beëindiging van de zaak. Uitzonderingen kunnen alleen worden gemaakt indien hiermee niet kan worden volstaan gezien de ernst van het feit, de persoon van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Het openbaar ministerie dan wel de rechter geeft daartoe in het bijzonder redenen op die tot zijn beslissing hebben geleid.

Artikel VII lid 4: in het bijzonder bij jeugdige verdachten bestaat de noodzaak om spaarzaam om te springen met de toepassing van (voorlopige hechtenis en) jeugddetentie. Om die reden is – anders dan bij volwassen verdachten waar de straftoemingsvrijheid volledig gerespecteerd is – ervoor gekozen dat een geslaagde mediation bij minderjarige verdachten *in beginsel* niet leidt tot jeugddetentie maar tot – op het niveau van het openbaar ministerie – een (voorwaardelijk) sepot of – op het niveau van de rechter – een (voorwaardelijke) zaakbeëindiging. Aangezien mediation ook mogelijk moet zijn bij ernstige strafbare feiten, is voorzien in een uitzonderingsregel: de mogelijkheid blijft bestaan om ook bij jeugdige verdachten een vrijheidsbenemende sanctie op te leggen, mits de ernst van het feit, de persoon van de verdachte of omstandigheden waaronder het feit

is begaan daartoe noodzaken. De rechter geeft in het vonnis de redenen op die tot deze beslissing hebben geleid.

Artikel VII lid 5 eerste volzin is opgenomen voor situaties waarin het jeugdstrafrecht op adolescenten tussen de achttien en drieëntwintig jaar van toepassing wordt verklaard (dan geldt Artikel VII ook), terwijl Artikel VII lid 5 tweede volzin is opgenomen voor situaties waarin het volwassenenstrafrecht op jeugdigen tussen de zestien en achttien jaar van toepassing wordt verklaard (dan geldt Artikel VII niet).

Artikel VII lid 6 bepaalt dat de regels zoals neergelegd in de Artikelen IV (het recht te doen onderzoeken of mediation mogelijk is), V (het mediationproces) en VI (het mediationresultaat) van overeenkomstige toepassing zijn wanneer het jeugdigen en adolescenten betreft, tenzij in artikel VII anders is bepaald. Artikel VII geeft welbeschouwd aanvullende regels wanneer het minderjarige en adolescenten verdachten betreft.

A.2. Vierde afdeling van Titel I van het Eerste Boek inzake beklag over het niet vervolgen van strafbare feiten

Artikel 12m

In praktijk komt het regelmatig voor dat in het kader van de beklagprocedure ex artikel 12 Sv wordt bemiddeld zonder dat sprake is van een expliciete wettelijke regeling daaromtrent. Om die reden is in de versie 2.0 van het wetsvoorstel ervoor gekozen om ook in de wettelijke regeling omtrent beklag een wetsbepaling op te nemen die deze bemiddeling c.q. mediation officieel regelt. Gekozen is voor mediation (d.w.z. bemiddeling met bepaalde extra kwaliteitswaarborgen), aangezien de uitkomst ervan invloed kan hebben op de afdoening van de zaak, namelijk op de beslissing door het gerechtshof om het openbaar ministerie wel of niet te laten vervolgen in een specifieke zaak. Gekozen is voor een constructie vergelijkbaar met de Artikelen III en IV uit het wetsvoorstel (**lid 1 respectievelijk 2 tot en met 4**), met dien verstande dat ‘het slachtoffer’ en ‘de verdachte’ zijn vervangen door ‘de klager’ en ‘de persoon wiens vervolging wordt verlangd’, terwijl ‘de rechter’ is vervangen door ‘het gerechtshof’. In **lid 4** tweede volzin is bepaald dat het gerechtshof uitsluitend zaken kan verwijzen naar het mediationbureau, wanneer het in het kader van de beklagprocedure heeft vastgesteld dat vervolging bewijstechnisch haalbaar is. Is hiervan geen sprake, dat dient o.i. geen mediation

in strafzaken plaats te vinden. Vanzelfsprekend staat het de partijen vrij om zelf een bemiddelaar in te schakelen om het conflict op te lossen. Het conflict hoort evenwel niet binnen het strafrecht thuis dan. Slaagt een mediation, dan is het goed mogelijk dat vervolging niet langer opportuun wordt bevonden. **Lid 5** verklaart voor zover van belang Titel III.B uit het Eerste Boek van het Wetboek van Strafvordering van overeenkomstige toepassing.

A.3. **Titel III van het Tweede Boek** inzake onderzoek door de rechter-commissaris

Artikel 180a

In de context van de onderzoekshandelingen die door de rechter-commissaris worden verricht ingevolge Titel III van het Tweede Boek, wordt een nieuwe wetsbepaling opgenomen die inhoudt dat de rechter-commissaris ambtshalve onderzoekt of mediation mogelijk is. Daarnaast kan hij het slachtoffer en de verdachte te allen tijde in overweging geven een beroep te doen op hun recht te verzoeken om te doen onderzoeken of mediation in de strafzaak mogelijk is. Artikel 180a Sv vormt daarmee een speciale instructienorm ten opzichte van de algemene instructienorm ingevolge Artikel III.

A.4. **Vierde afdeling van Titel VI van het Tweede Boek** inzake beraadslaging en uitspraak

Artikel 359 lid 5 (nieuw)

Door dit nieuwe lid in de algemene motiveringsbepaling ex artikel 359 Sv op te nemen wordt de rechter verplicht de sanctieoplegging die hij aan een positief mediationresultaat verbindt, in zijn uitspraak te motiveren. De bedoeling is dat de rechter uitlegt hoe hij – tegen de achtergrond van het positieve mediationresultaat – tot zijn sanctieoplegging is gekomen en op welke manier hij daarbij met dit resultaat rekening heeft gehouden.

A.5. Derde Boek inzake rechtsmiddelen**Artikel 403**

In artikel 403 Sv worden de derde en vierde afdeling van Titel III.B uit het Eerste Boek van overeenkomstige toepassing verklaard in hoger beroep. Ook in hoger beroep kan er bij het slachtoffer en de verdachte behoefte bestaan aan mediation. Niets verzet zich tegen de inzet van mediation in deze procesfase. Het verstrijken van de tijd tot aan hoger beroep kan eraan bijdragen dat het slachtoffer en de verdachte in hoger beroep wel klaar zijn voor mediation en daartoe bereid zijn. Ook kan een veroordelend vonnis van de rechter in eerste aanleg ertoe leiden bij de verdachte dat hij in hoger beroep een andere, meer coöperatieve processtrategie verkiest.

B. Wetboek van Strafrecht

B.1. en B.2. Titel II van het Eerste Boek inzake straffen en Titel VI-IIA van het Eerste Boek inzake bijzondere bepalingen voor jeugdigen en jongvolwassenen

Artikelen 14c en 77z

In de artikelen 14c en 77z Sr wordt aan de lijst met mogelijke bijzondere voorwaarden een voorwaarde toegevoegd, namelijk de naleving van de mediation-overeenkomst. Het is wel denkbaar dat de rechter bij een geslaagde mediation met een overeenkomst – en wanneer hij niet kiest voor een voorwaardelijke zaakbeëindiging ex artikel VI lid 5 – een voorwaardelijke straf oplegt (een geldboete, een taakstraf of een gevangenisstraf respectievelijk jeugddetentie) en daaraan in ieder geval tevens als bijzondere voorwaarde de naleving van de mediationovereenkomst verbindt. Bij overtreding van deze voorwaarde bestaat de mogelijkheid dat de dader de voorwaardelijke straf alsnog zal moeten ondergaan.

C.1. Penitentiaire beginselenwet**C.1.1. Hoofdstuk I** inzake begripsbepalingen**Artikel 1x**

Artikel 1x Pbw definieert bemiddeling als volgt: een proces onder begeleiding van een bemiddelaar dat personen in een uit een strafbaar feit ontstaan conflict in staat stelt op vrijwillige basis met elkaar in gesprek te gaan teneinde gezamenlijk tot een oplossing van dat conflict te komen, waarbij primair emotioneel en relationeel herstel centraal staat. Zie met betrekking tot deze definitie de artikelsgewijze toelichting bij Artikel I. Hoewel de Penitentiaire beginselenwet reeds bemiddeling kent in het kader van de interne rechtspositie van gedetineerden, is toch gekozen voor de term bemiddeling (en niet voor bijvoorbeeld herstelbemiddeling of slachtoffer-dadergesprek), omdat in versie 2.0 van het wetsvoorstel zoveel mogelijk naar consistentie en eenvoud is gestreefd.

C.1.2. Hoofdstuk II inzake doelstelling, beheer en toezicht**Artikel 2a**

Artikel 51h Sv spreekt ook over bemiddeling tussen de *veroordeelde* en het slachtoffer. Deze mogelijkheid wil ook dit wetsvoorstel beslist behouden. Gezien de systematiek van de hier voorgestelde titel in het Wetboek van Strafvordering is dan de invoering van het voorgestelde **artikel 2a** in de Penitentiaire Beginselenwet nodig. Gekozen is voor artikel 2a, omdat bemiddeling een belangrijke bijdrage kan leveren aan de resocialisatie en rehabilitatie van de gedetineerde. Door bemiddeling kan de voorbereiding van de terugkeer in de maatschappij van de gedetineerde worden bevorderd. Uit een recente studie naar de werkzaamheid van cursussen om schuld- en slachtofferbewustzijn te bevorderen en constructief in te zetten blijkt dat deze nog veel te weinig zijn ingebed in de ruimere instellingscultuur (Zebel e.a. 2016). Deze inbedding veronderstelt een dieper en groter bewustzijn bij de stafleden van de penitentiaire inrichtingen van de merites van een herstelgerichte tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende straffen. In **lid 1** worden de medewerkers in een penitentiaire inrichting geïnstrueerd de gedetineerde te wijzen op het bestaan van bemiddeling, terwijl zij hem informatie verstrekken over het bemiddelingsproces. In **lid 2** is bepaald dat de medewerkers in

een penitentiare inrichting de gedetineerde verwijzen naar een passende vorm van bemiddeling, indien hij daar om verzoekt. In de regel zal het hierbij gaan om de bemiddelingen c.q. slachtoffer-dadergesprekken die primair gericht zijn op emotioneel en/of relationeel herstel. De uitkomsten van deze gesprekken hebben geen invloed op de tenuitvoerlegging van de vrijheidsbenemende straf. Het staat gedetineerden overigens vrij om – met degenen die daar belang bij hebben – te kiezen voor mediation (d.w.z. bemiddeling met bepaalde extra kwaliteitswaarborgen) om zo tot een overeenkomst te kunnen komen. Hoewel artikel 2a niet expliciet voorziet in de mogelijkheid van mediation, geldt dat bemiddeling een *genus* is en mediation een *species*. Ook bepaalt artikel 2a nergens dat de uitkomsten van mediation moeten of kunnen worden meegewogen in beslissingen omtrent o.a. verlof, penitentiaal programma en voorwaardelijke invrijheidstelling. Niettemin kan het in praktijk zo zijn dat een positieve uitkomst wordt meegewogen.

Opgemerkt dient nog te worden dat in artikel 51h Sv niet wordt gesproken van de gedetineerde maar van de veroordeelde in het algemeen. Dat betekent dat bijvoorbeeld ook een verdachte die wordt veroordeeld tot een taakstraf, een beroep kan doen op artikel 51h Sv. Het is derhalve alleszins denkbaar dat naast de Penitentiare Beginselenwet ook het Besluit Tenuitvoerlegging Taakstraffen wordt aangepast c.q. aangevuld met een op artikel 2a gelijkende bepaling.

C.2. Penitentiare maatregel

C.2.1. Hoofdstuk 3 inzake het penitentiaal programma

Artikel 5 lid 2 (aanvulling)

In deze bepaling wordt gesproken van herstelgerichte activiteiten. Deze omvatten vormen van bemiddeling maar ook allerlei andere activiteiten die ofwel op zelfherstel ofwel op relationeel herstel gericht kunnen zijn dan wel op beide. Brieven of andere stukken schrijven waarin schuld en schaamte of traumatisering worden uitgedrukt, zijn een voorbeeld van een activiteit die kan bijdragen aan het tot stand komen van een bemiddeling, maar ook beperkt kan blijven tot eigen bewustwording en verwerking zonder dat er relationeel herstel tot stand komt. Internationaal en nationaal zijn er projecten die het maken van kunst stimuleren – muziek, theater, schilderkunst – waarin de dader-ervaring of de slachtoffer-erva-

ring uitgedrukt en bespreekbaar worden gemaakt. Ze zijn van groot belang voor een meer op herstelgerichte detentiebeleving en kunnen de weg vrijmaken voor een later relationeel herstel met het slachtoffer, de samenleving of beide.

C.3. Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing gedetineerden

C.3.1. Hoofdstuk Ia inzake promoveren en degraderen

Artikel 1c lid 2 (nieuw)

In de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing gedetineerden wordt een nieuw artikel 1c lid 2 opgenomen. In de eerste volzin worden opnieuw de herstelgerichte activiteiten vermeld (zie ook de artikelsgewijze toelichting onder C.2). In de tweede volzin wordt bepaald dat bij het vaststellen van het detentie- en re-integratieplan wordt besproken wat de gedetineerde zou kunnen ondernemen om aan schadeherstel te werken en hoe de inrichting daar steun aan kan verlenen. Hierbij kan aan de schade worden gedacht die aan concrete slachtoffers is toegebracht – voor zover nog niet hersteld – maar ook aan de schade die in de relatie tussen de gedetineerde en de samenleving is ontstaan – die vrijwel altijd in ieder geval uit een verlies van vertrouwen zal bestaan – en aan de schade die de gedetineerde aan zijn eigen leven en toekomst heeft toegebracht. Het belang van het opnemen van schadeherstel in het detentie- en re-integratieplan kan niet worden overschat: ten eerste omdat met de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf alleen de schade van slachtoffers en de vertrouwensbreuk met de samenleving in veel gevallen niet lijkt te zijn hersteld. De burgers die de gevangenis veelal alleen van buiten kennen, geven er meestal geen blijk van het ‘uitzitten’ van de straf als genoegdoening of boetedoening te zien. Werken aan herstel zal moeten betekenen dat méér burgers bij herstelgerichte activiteiten in de inrichtingen betrokken kunnen raken en zo kunnen ervaren dat en hoe aan uitboeting van de schuld wordt gewerkt. In de penitentiaire inrichtingen is de laatste jaren sprake geweest van een groeiend aanbod aan herstelgerichte cursussen, die positief geëvalueerd zijn maar die een nog betere werking zouden kunnen krijgen, wanneer ook de ruimere cultuur in de instelling meer op herstellen zou worden gericht.

D.1. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen

D.1.1. Hoofdstuk I inzake begripsbepalingen

Artikel 1hh

Verwezen wordt naar de toelichting gegeven onder C.1.1.

D.1.2. Hoofdstuk II inzake doelstelling, beheer en toezicht

Artikel 2a

Verwezen wordt naar de toelichting gegeven onder C.1.2.

D.2. Reglement justitiële jeugdinrichtingen

D.2.1. Hoofdstuk 2 inzake het scholings- en traingingsprogramma

Artikel 2 lid 2 (aanvulling)

Verwezen wordt naar de toelichting gegeven onder C.2.

D.2.2. Hoofdstuk 5 inzake het perspectiefplan

Artikel 26 lid 3 (nieuw)

In artikel 26 lid 3 (nieuw) Reglement justitiële jeugdinrichtingen is het equivalent opgenomen van artikel 1c lid 2 Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing gedefinieerden (C.3), maar dan voor de justitiële jeugdinrichtingen met betrekking tot het perspectiefplan. Voor jeugdigen komt bij alle merites die het werken aan herstel heeft, nog eens het aanmerkelijke pedagogische belang daarvan.

E. Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden

E.1. Hoofdstuk I inzake begripsbepalingen

Artikel 1dd

Verwezen wordt naar de toelichting gegeven onder C.1.1.

E.2. Hoofdstuk II inzake doelstelling beheer en toezicht

Artikel 2a

Verwezen wordt naar de toelichting gegeven onder C.1.2. Ter aanvulling geldt het volgende. Ook in TBS-instellingen is al langere tijd belangstelling voor herstelgerichte activiteiten. Op grond van een richtlijn die in nauw contact met psychiatrisch forensische centra is ontwikkeld en die in 2016 is vastgesteld (Van Denderen e.a. 2016), bevat dit voorstel in artikel 2a Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden, waarin gesproken wordt van contact, de term die in de genoemde richtlijn wordt geprefereerd.

Aangehaalde en geraadpleegde literatuur

G. Barnes, J.M. Hyatt & C. Angel, 'Are Restorative Justice Conferences More Fair Than Criminal Courts? Comparing Levels of Observed Procedural Justice in the Reintegrative Shaming Experiments (RISE)', *Criminal Justice Policy Review* 2015 afl. 2, p. 103-130

J.R. Blad (red.), *Strafrechtelijke rechtshandhaving*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008

J. Blad, J. Claessen, G.J. Slump, A. van Hoek & Th. de Roos, *Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van een herstelgerichte afdoening via bemiddeling in strafzaken in het Wetboek van Strafvordering, inclusief Memorie van Toelichting*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2017

J. Blad & K. Lauwaert, 'Evidence based policies? Empirical research on restorative justice in the Netherlands', in: I. Vanfraechem, I. Aertsen & J. Willemsens (eds.), *Restorative Justice Realities*, Den Haag: Eleven international publishing 2010, p. 175-206

A. Blokland, H. Wermink, L. Robert & E. Maes, 'Wederopsluiting na elektronische detentie en reguliere detentie in België', *Tijdschrift voor Criminologie* 2015 afl. 1, p. 31-5

J. Braithwaite, *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge: Cambridge University Press 1989

J. Claessen, *Misdaad en straf*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2010 (dissertatie)

J. Claessen & G. Zeles, 'Bemiddeling in strafzaken in Maastricht. De eerste onderzoeksresultaten', *Nederlands Juristenblad* 2013, p. 1766-1772

J. Claessen, G. Zeles, S. Zebel & H. Nelen, 'Bemiddeling in strafzaken in Maastricht III. Onderzoek naar recidive bij jeugdigen en volwassenen', *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2015 (5), p. 9-24

J. Claessen, *Forgiveness in criminal law through incorporating restorative mediation*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2017

I. Cleven, K. Lens & A. Pemberton, *De rol van herstellbemiddeling in het strafrecht Eindrapportage Onderzoek pilots Herstellbemiddeling*, Tilburg/Den Haag: INTER-VICT/WODC 2016

M.Y. van Denderen, R. Bax & N. Sweers, 'Contact tussen slachtoffers/nabestaanden en TBS-er. Een richtlijn voor forensisch netwerkbegeleiders in forensisch psychiatrische centra', uitgegeven onder auspiciën van KFZ (Kwaliteit Forensische Zorg), PFI Van Mesdag en de Van der Hoeven Kliniek 2016

J. Dierx & A. van Hoek (red.), *Mediation in strafzaken. De praktische toepassing van restorative justice en herstelrecht*, Den Haag: SDU 2012

J. Dierx, G.J. Slump & M. Leijten, 'Mediation in strafzaken, Emotionele genoegdoening voor slachtoffer en dader', *Strafblad* september 2012, p. 276-286

R.A. Duff, *Punishment, Communication and Community*, Oxford: Oxford University Press 2001

L. Dupont, *Beginselen van een behoorlijke strafrechtsbedeling*, Antwerpen/Arnhem: Kluwer/Gouda Quint 1979

A. van Hoek & G.J. Slump, *De toepassing van herstelrecht in Nederland: bouwstenen voor een toekomstvisie*, Amsterdam: Stichting Restorative Justice Nederland 2011

G. Johnstone & D. van Ness (eds.), *Handbook of Restorative Justice*, Devon (UK): WillanD Publishing 2007

V. de Mesmaecker, *Perceptions of justice and fairness in criminal proceedings and restorative encounters: extending theories of procedural justice*, Katholieke Universiteit Leuven 2011 (dissertatie)

J.H. Mooren, 'Recht maken wat krom is', *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2001 (2), p. 26-37

J. Shapland, A. Atkinson, H. Atkinson, J. Dignan, L. Edwards, J. Hibbert, M. Howes, J. Johnstone, G. Robinson & A. Sorsby, *Does restorative justice affect reconviction? The fourth report from the evaluation of three schemes*, London: Ministry of Justice 2008

L.W. Sherman & H. Strang, *Restorative Justice, the evidence*, London: Smith Institute 2007

M. Steketee, S. ter Woerds, M. Moll & H. Boutellier, *Herstelmiddeling voor jeugdigen in Nederland. Een evaluatieonderzoek naar zes pilotprojecten*, Utrecht/Den Haag: Verwey-Jonker Instituut/WODC 2006

T.R. Tyler, *Why people obey the law*, New Haven: Yale University Press 1990

T.R. Tyler & Y.J. Huo, *Trust in the Law*, New York: Russell Sage Found 2002

T.R. Tyler, L. Sherman, H. Strang, G.C. Barnes, & D. Woods, 'Reintegrative shaming, procedural justice, and recidivism: the engagement of offenders' psychological mechanisms in the Canberra RISE drinking-and-driving experiment', *Law & Society Review* 2007 afl. 3, p. 553-586

B. van Velthoven, *Kosten-batenanalyse van criminaliteitsbeleid. Over de methodiek in het algemeen en Nederlandse toepassingen in het bijzonder*, Leiden: Department of Economics Research Memorandum 2007

M.C. Versantvoort, A.C.M. Verster, J. Jannink, L.G.J.M. van den Broek, F. van Zutphen & P.A. Donker van Heel, *Kosten en baten van justitiële interventies*, Rotterdam/Den Haag: Ecorys/WODC 2005

L. Walgrave, *Met het oog op herstel. Bakens voor een constructief jeugdsanctierecht*, Leuven: Universitaire Pers Leuven 2000

L. Walgrave, *Restorative Justice, Self-interest and Responsible Citizenship*, Devon: Willan Publishing 2008

R.H. Wermink, A. Blokland, P. Nieuwbeerta & N. Tollenaar, 'Recidive na werkstraffen en na gevangenisstraffen. Een gematchte vergelijking', *Tijdschrift voor Criminologie* 2009 afl. 3, p. 211-227

A. Wolthuis *Herstelrecht, een kinderrecht. Voorstellen voor een integratie van herstel in het hart van het jeugdstrafrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012 (dissertatie)

A. Wolthuis & M. Berger, 'Jeugdherstelrecht in Nederland, waar staan we?', *JIP* 2017, p. 25-32

S. Zebel, M. Vroom & E.G. Ufkes, *Herstelgerichte cursussen in detentie. Evaluatie van Puinruimen, SOS en DAPPER*, Enschede/Den Haag: Universiteit Twente/WODC 2016

H. Zehr, *Changing Lenses. A New Focus for Crime and Justice*, Scottsdale (PA): Herald Press 1990

H. Zehr, *The Little book on Restorative Justice*, New York (NY): Good books 2015

De leden van de initiatiefgroep

Mr. dr. Jacques Claessen is als universitair hoofddocent straf(proces)recht verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht (UM), waar hij momenteel tevens directeur van de masteropleiding Nederlands Recht is. Daarnaast is hij rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank Limburg en redacteur van de *Nieuwsbrief Strafrecht* en het *Tijdschrift voor Herstelrecht*. Ook is hij medeoprichter van *Stichting Mens en Strafrecht* (www.mensenstrafrecht.nl). In zowel onderwijs als onderzoek houdt hij zich vooral bezig met materieel strafrecht, strafrechtelijke sancties en herstelrecht. In 2012 ontving hij voor zijn proefschrift de Bianchi Herstelrecht Prijs.

Mr. dr. John Blad was tot aan zijn pensioen eind 2015 als universitair hoofddocent straf(proces)recht verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR). Voorts was hij in 2001 medeoprichter van het *Tijdschrift voor Herstelrecht* en tot 2014 hoofdredacteur daarvan. Zijn publicaties en activiteiten zijn gericht op de bestudering en ontwikkeling van het herstelrecht. In 2005 was hij voorzitter van een werkgroep die onder auspiciën van de toenmalige NMI een beginselverklaring ontwikkelde voor mediation in strafzaken, die in 2006 werd uitgebracht. In 2015 ontving hij de Bianchi Herstelrecht Prijs en in 2016 de Europese *Restorative Justice Award*.

Drs. Gert Jan Slump is onafhankelijk criminoloog en expert op het terrein van herstelrecht en herstelgericht werken. Hij heeft sinds 2009 een eigen praktijk als strategisch adviseur, innovator, ontwikkelaar en trainer en was in 2010 medeoprichter van *Stichting Restorative Justice Nederland* (RJN). Hij begeleidt en adviseert bij vernieuwings- en planvormingsprocessen en geeft trainingen op het terrein van herstel- en slachtoffergericht werken. In 2012 ontving hij namens RJN de Bianchi Herstelrecht Prijs.

Drs. Anneke van Hoek is criminologe en medeoprichtster van *Stichting Restorative Justice Nederland* (RJN). Zij heeft vanuit RJN veel onderzoek gedaan naar herstel- en slachtoffergericht werken in binnen- en buitenland. Voorts is zij coauteur van het handboek *Mediation in Strafzaken*. Recent onderzoek betreft een wereldwijde studie naar *More Humane Approaches Addressing the Harm of Criminal Behaviour*. Zij is lid van de redactie van het *Tijdschrift voor Herstelrecht*. In 2012 ontving zij namens RJN de Bianchi Herstelrecht Prijs.

Mr. dr. Annemieke Wolthuis is onderzoeker, docent/trainer en mediator op het terrein van mensenrechten, kinderrechten en herstelrecht. Zij werkte tien jaar voor *Defence for Children International* en later als onderzoeker voor het Verwey-Jonker Instituut. Ze promoveerde in 2012 op het onderwerp 'Herstelrecht, een kinderrecht' aan de Open Universiteit. Ze is verbonden aan *Stichting Restorative Justice Nederland*, redactielid van het *Tijdschrift voor Herstelrecht* en vice-voorzitter van het *European Forum for Restorative Justice*.

Em. prof. mr. Theo de Roos werkte als wetenschappelijk medewerker op het Willem Pompe Instituut in Utrecht. Hij was advocaat bij het kantoor De Roos & Pen. Hij was achtereenvolgens hoogleraar straf(proces)recht aan de Universiteit Maastricht, de Universiteit Leiden en de Universiteit Tilburg. Sinds 2011 was hij raadsheer en van januari 2013 tot en met mei 2018 was hij raadsheer-plaatsvervanger bij het Gerechtshof Den Bosch. Hij is voorzitter van de Commissie-Meijers en van het bestuur van *Stichting Restorative Justice Nederland* (RJN). Voorts is hij lid van de wetenschappelijke commissie van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak.

Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering, inclusief Memorie van Toelichting

In deze publicatie treft u de herziene versie aan van het voorstel van wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering, opgesteld op initiatief van en door burgers. Het is een wetsvoorstel, inclusief Memorie van Toelichting, waartoe wij het initiatief hebben genomen in het kader van de aanstaande invoering van een nieuw Wetboek van Strafvordering. Het voorstel van wet is geschreven door een initiatiefgroep (Universiteit Maastricht en Restorative Justice Nederland) in samenwerking met een denkrank bestaande uit strafrecht- en herstelrechtprofessionals. De proeve van wetgeving is in juni 2018 aangeboden aan Minister voor Rechtsbescherming drs. S. Dekker en aan de leden van de Vaste Kamercommissie voor Justitie en Veiligheid van de Tweede Kamer. Met deze herziene versie van het voorstel van wet kan het formele wetgevingsproces wat ons betreft echt van start. De mogelijkheid om zaken in het strafrecht op een meer herstelgerichte manier af te doen is immers geen luxe, maar noodzaak.

“De stimulans en de uniformering die van dit initiatief uitgaat is waardevol voor de zich ontwikkelende rechtspraktijk. Door de rol die in deze herziene versie is toebedeeld aan de mediationbureaus wordt goed aangesloten bij de wijze waarop mediation in strafzaken is geregeld in de werkprocessen van OM en ZM”

mr. Judith Uitermark - rechter en landelijk
coördinator mediation in strafzaken

9 789462 404618 >

Maastricht University

restorativejustice.nl

www.wolfpublishers.com